

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра маркетингу, обліку, оподаткування та публічного управління

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до кваліфікаційної (бакалаврської) роботи
за спеціальністю 071 – «Облік і оподаткування»

на тему: Податок на додану вартість: особливості обліку та оподаткування

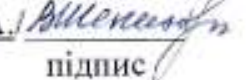
Виконав: студент 4 курсу, групи ОП-22

Сербіна В.В. / /
ПІБ підпис

Керівник

д-р філос., доц. Росва О.С. / /
ПІБ підпис

Нормоконтролер

к.е.н., доцент Шепелюк В.А. / /
ПІБ підпис

Завідувач кафедри

д.е.н., професор Мішук Є.В. / /
ПІБ підпис

Криворізький національний університет
Факультет економіки та управління бізнесом
Кафедра маркетингу, обліку, оподаткування та публічного управління
 Перший (бакалаврський) рівень
 Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
 Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Завідувач кафедри МООПУ
 д.е.н., професор Міщук Є.В.

« 19 » лютого 2026 року

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну (бакалаврську) роботу студенту

Сербіної Вікторії Валеріївни

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Податок на додану вартість: особливості обліку та оподаткування

керівник роботи Роева Ольга Сергіївна, док-р. філос., доц.
 (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджено наказом по КНУ від « 19 » лютого 2026 року № 110с

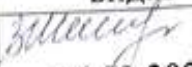
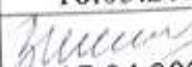
2. Строк подання студентом роботи « 16 » червня 2026 року

3. Вихідні дані до роботи Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні»; Національні Положення (стандарти) бухгалтерського обліку № 1,2,6; статистичні дані, Міжнародні стандарти фінансової звітності №1,9,37; Податковий Кодекс України: Порядок заповнення податкової накладної; Лист ДФСУ «Про систему електронного адміністрування ПДВ»; облікові дані та звітність ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»; дослідження та наукові статті українських і закордонних авторів

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) вступ, теоретико-методологічні засади обліку та оподаткування податком на додану вартість, аналітичні аспекти обліку та оподаткування ПДВ на ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», проблемні аспекти формування податкового кредиту та відшкодування ПДВ на ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», висновки.

5. Перелік графічного матеріалу: 17 таблиць, 17 рисунків

6. Консультанти розділів роботи

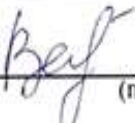
Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	<u>Шепелюк В.А.</u> , доцент	 16.03.2026	16.03.2026
Розділ 2	<u>Шепелюк В.А.</u> , доцент	 17.04.2026	17.04.2026

7. Календарний план:

№ з/п	Етапи роботи	Термін виконання	Примітки
1.	Співбесіда зі студентом за тематикою роботи, видача переліку рекомендованої нормативної, інструктивної бази та учбової літератури	20.02.2026	Виконано
2.	Збір матеріалів до кваліфікаційної (випускної) роботи	23.02-08.03.2026	Виконано
3.	Групування та аналіз зібраного матеріалу, уточнення завдань кваліфікаційної (випускної) роботи	09.03.-16.03.2026	Виконано
4.	Підготовка I розділу кваліфікаційної (випускної) роботи та подання його консультанту	16.03.-16.04.2026	Виконано
5.	Підготовка II розділу кваліфікаційної (випускної) роботи та подання його консультанту	17.04.-17.05.2026	Виконано
6	Підготовка вступної частини	18.05.2026	Виконано
7	Перевірка роботи керівником та доопрацювання роботи студентом	23.05-12.05.2026	Виконано
8	Отримання відгуку керівника	16.06.-17.06.2026	Виконано
9	Попередній захист роботи	16.06.2026	Виконано
10	Захист роботи	23.06-24.06.2026	Виконано

Дата видачі завдання «19» лютого 2026 р.

Студент

(підпис)

Сербіна В.В.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

Роева О.С.

(прізвище та ініціали)

	стор.
ЗАВДАННЯ НА РОБОТУ	2
РЕФЕРАТ	4
АНОТАЦІЯ	5
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ	6
ВСТУП	7
1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ ПОДАТКОМ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ	10
1.1 Економічна сутність податку на додану вартість та його основні елементи	10
1.2 Цифровізація податкового адміністрування ПДВ	23
1.3 Досвід країн ЄС оподаткування податком на додану вартість	30
2 АНАЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ ПДВ ПАТ «АРСЕЛОРМІТАЛЛ КРИВИЙ РІГ»	36
2.1 Аналіз діяльності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» та шляхи оптимізації ризиків діяльності	36
2.2 Облікова політика ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»: основні положення та аспекти оподаткування ПДВ	43
2.3 Документальне забезпечення та облік податку на додану вартість	47
2.4 Порядок складання звітності з ПДВ на ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»	56
2.5 Проблеми формування податкового кредиту та відшкодування ПДВ на ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»	62
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	69
ДОДАТКИ	74

Криворізький національний університет
Факультет економіки та управління бізнесом
Кафедра маркетингу, обліку, оподаткування та публічного управління

РЕФЕРАТ

на кваліфікаційну (випускную) роботу на тему:

Податок на додану вартість: особливості обліку та оподаткування

ВР: 73 сторінок, 17 таблиць, 17 рисунків, 42 джерел, 24 додатків.

Мета ВР: є дослідження теоретичних, організаційних та практичних аспектів бухгалтерського обліку й оподаткування податком на додану вартість на ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», оцінка особливостей формування податкового кредиту та податкових зобов'язань, аналіз проблем податкового адміністрування ПДВ і розроблення напрямів удосконалення системи обліку та податкового контролю на підприємстві.

Об'єкт дослідження: процес організації бухгалтерського обліку та податкового адміністрування податку на додану вартість на промисловому підприємстві.

Предмет дослідження: сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів обліку, документального забезпечення, податкового контролю та формування звітності з ПДВ на ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».

Методи дослідження: аналіз і синтез, логічне узагальнення, індукцію та дедукцію, порівняння, методи економічного аналізу, а також елементи моделювання господарських ситуацій.

Результати дослідження:

у роботі обґрунтовано економічну сутність ПДВ, узагальнено підходи до податкового обліку в національній та міжнародній практиці, досліджено нормативне регулювання оподаткування ПДВ, здійснено аналіз фінансово-економічної діяльності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» за 2023–2025 рр. Проведено оцінку облікової політики та методики формування сум податкових зобов'язань з ПДВ до бюджету, виявлено проблемні аспекти обліку ПДВ на ПАТ АМКР, проаналізовано вплив облікових рішень на формування зобов'язань з ПДВ та обґрунтовано заходи щодо мінімізації податкових ризиків.

Ключові слова: декларація, податок на додану вартість, податковий кредит, податкові зобов'язання, податкова накладна, система електронного адміністрування.

ABSTRACT

Value Added Tax (VAT) is one of the main sources of budget revenues in Ukraine and simultaneously one of the most complex elements of enterprise tax administration. In the context of economic instability, martial law, continuous changes in tax legislation, and the growing role of digital tax administration, the issues of accounting organization and VAT management at large industrial enterprises have become particularly relevant.

The purpose of this study is to investigate the theoretical, organizational, and practical aspects of VAT accounting and taxation at ArcelorMittal Kryvyi Rih, assess the formation of tax liabilities and tax credit, identify existing problems in VAT administration, and develop directions for improving accounting and tax control processes.

The object of the research is the process of organizing accounting and tax administration of value added tax at an industrial enterprise. The subject of the research comprises theoretical, methodological, and practical aspects of VAT accounting, documentary support, tax control, reporting procedures, and VAT settlements with the budget at ArcelorMittal Kryvyi Rih.

The study is based on general scientific and special research methods, including analysis and synthesis, comparison, systematization, grouping, statistical analysis, and the graphical method.

The research examines the economic nature of VAT, the regulatory framework governing VAT accounting and administration in Ukraine, and the experience of European Union countries regarding VAT taxation. Particular attention is paid to the accounting policy of ArcelorMittal Kryvyi Rih, the organization of VAT accounting, the procedure for forming tax credit and tax liabilities, and the preparation of VAT reporting. The study identifies key problems related to VAT refund administration, tax credit formation, and tax risks under wartime conditions. Practical recommendations aimed at improving VAT accounting procedures, strengthening internal tax control, minimizing tax risks, and increasing the efficiency of VAT administration at the enterprise have been developed.

The practical significance of the obtained results lies in the possibility of applying the proposed recommendations to improve accounting practices, enhance tax administration efficiency, strengthen control over VAT settlements with the budget, and reduce tax risks in the activities of ArcelorMittal Kryvyi Rih.

Keywords: value added tax, VAT accounting, tax credit, tax liabilities, VAT reporting, tax administration, budget refund, tax risks, industrial enterprise, ArcelorMittal Kryvyi Rih.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ,
СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

1. АМКР - АрселорМіттал Кривий Ріг;
2. грн. – гривні;
3. див. – дивіться;
4. дод. – додаток;
5. ЗУ – Закон України;
6. МВО – матеріально відповідальна особа;
7. млн. – мільйон;
8. МСБО – міжнародні стандарти бухгалтерського обліку;
9. МСФЗ – міжнародні стандарти фінансової звітності;
10. НП(С)БО – Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку;
11. п. – пункт;
12. п.п. – підпункт;
13. ПАТ- Публічне акціонерне товариство;
14. ПДВ - податок на додану вартість;
15. ПКУ – Податковий кодекс України;
16. ПК - податковий кредит;
17. ПЗ - податкові зобов'язання;
18. рис. – рисунок;
19. рах. – рахунок;
20. табл. – таблиця;
21. тис. - тисяч.

ВСТУП

Податок на додану вартість є одним із ключових бюджетоформуючих податків в Україні та водночас одним із найбільш складних елементів системи податкового адміністрування підприємств. Для суб'єктів великого промислового бізнесу питання організації обліку податку на додану вартість має особливе значення, оскільки пов'язане із значними обсягами господарських операцій, експортною діяльністю, формуванням податкового кредиту, бюджетним відшкодуванням та високим рівнем податкових ризиків. В умовах воєнного стану, нестабільності логістичних процесів, змін податкового законодавства та посилення контролю з боку держави проблема ефективної організації обліку й адміністрування ПДВ набуває особливої актуальності.

Сучасні наукові дослідження у сфері бухгалтерського обліку та оподаткування значну увагу приділяють питанням методики відображення податку на додану вартість у системі бухгалтерського обліку, порядку формування податкового кредиту, документального забезпечення розрахунків з бюджетом, електронного адміністрування ПДВ, а також проблемам бюджетного відшкодування. Теоретичні та практичні аспекти обліку й оподаткування ПДВ досліджувалися у працях вітчизняних науковців, які розглядали питання взаємозв'язку бухгалтерського та податкового обліку, удосконалення системи податкового адміністрування, оптимізації документообігу та мінімізації податкових ризиків підприємств. Разом із тим значна частина наукових напрацювань стосується загальних аспектів оподаткування, тоді як особливості організації обліку ПДВ на підприємствах гірничо-металургійного комплексу в умовах воєнного часу залишаються недостатньо дослідженими.

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю удосконалення організації бухгалтерського обліку та податкового адміністрування ПДВ на великих промислових підприємствах, зокрема на ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг». Підприємство є одним із найбільших металургійних виробників України та здійснює значний обсяг операцій із реалізації металопродукції як на

внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Особливості виробничого циклу, наявність експортних операцій, значні обсяги податкового кредиту та бюджетного відшкодування ПДВ, а також постійні зміни податкового законодавства формують підвищений рівень податкових ризиків та потребують ефективної системи організації обліку й контролю розрахунків з бюджетом.

Метою випускної роботи є дослідження теоретичних, організаційних та практичних аспектів бухгалтерського обліку й оподаткування податком на додану вартість на ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», оцінка особливостей формування податкового кредиту та податкових зобов'язань, аналіз проблем податкового адміністрування ПДВ і розроблення напрямів удосконалення системи обліку та податкового контролю на підприємстві.

Для досягнення поставленої мети у роботі визначено такі завдання:

- дослідити економічну сутність податку на додану вартість та його значення у системі непрямого оподаткування;
- узагальнити нормативно-правові засади бухгалтерського обліку та адміністрування ПДВ в Україні;
- розглянути організаційно-економічну характеристику ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» та оцінити вплив воєнних ризиків на результати діяльності підприємства;
- проаналізувати облікову політику підприємства в частині організації податкового обліку ПДВ;
- дослідити порядок формування податкового кредиту та податкових зобов'язань з ПДВ на підприємстві;
- розглянути особливості документального оформлення та складання податкової звітності з ПДВ;
- провести аналіз проблем формування бюджетного відшкодування ПДВ та податкового кредиту на підприємстві;
- визначити основні напрями мінімізації податкових ризиків та удосконалення організації обліку ПДВ на ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».

Об'єктом дослідження є процес організації бухгалтерського обліку та податкового адміністрування податку на додану вартість на промисловому підприємстві.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів обліку, документального забезпечення, податкового контролю та формування звітності з ПДВ на ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».

ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» є підприємством із повним металургійним циклом, що спеціалізується на виробництві агломерату, коксу, чавуну, сталі, арматури, катанки та інших видів металопродукції. Значні обсяги постачання продукції, наявність експортних операцій, імпорт сировини та матеріалів, використання системи електронного адміністрування ПДВ і постійна взаємодія з контролюючими органами обумовлюють складність організації податкового обліку на підприємстві. В умовах воєнного стану особливого значення набувають питання забезпечення достовірності податкового кредиту, своєчасного бюджетного відшкодування ПДВ, мінімізації фінансових ризиків та підтримання ліквідності підприємства.

Інформаційною базою дослідження стали нормативно-правові акти України, зокрема Податковий кодекс України, ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», міжнародні стандарти фінансової звітності, наукові праці вітчизняних учених з питань бухгалтерського обліку та оподаткування, фінансова й податкова звітність ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», внутрішні регламенти підприємства, матеріали офіційних інформаційних ресурсів та аналітичні дані підприємства.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання запропонованих рекомендацій для удосконалення організації бухгалтерського обліку ПДВ, підвищення ефективності податкового адміністрування, посилення внутрішнього контролю за розрахунками з бюджетом та мінімізації податкових ризиків у діяльності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».

1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ ПОДАТКОМ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

1.1 Економічна сутність податку на додану вартість та його основні елементи

Податок на додану вартість є одним із ключових загальнодержавних непрямих податків, який забезпечує значну частину доходів державного бюджету України. Його роль у податковій системі держави полягає не лише у формуванні стабільних бюджетних надходжень, а й у регулюванні економічних процесів, пов'язаних із виробництвом, реалізацією товарів та наданням послуг. Разом із цим ПДВ належить до складних податків з позиції адміністрування, оскільки порядок його нарахування, сплати та бюджетного відшкодування постійно вдосконалюється й зазнає змін відповідно до вимог податкового законодавства та практики його застосування.

У процесі виробництва та обігу продукції на кожному етапі створюється додана вартість, яка включається до ціни товарів, робіт і послуг. Саме тому податок на додану вартість справляється на всіх стадіях руху продукції — від виробника до кінцевого споживача.

ПДВ характеризується широкою базою оподаткування та функцій і охоплює переважну більшість операцій з постачання товарів і послуг на території держави (див. рис.1.1).

Особливістю ПДВ є його вагомий вплив на фінансово-господарську діяльність суб'єктів господарювання та їх фінансовий стан. Завдяки механізму податкового кредиту і податкових зобов'язань забезпечується система взаємного контролю між платниками податку. Крім того, ПДВ не створює переваг чи обмежень для суб'єктів господарювання залежно від їх місця у виробничому процесі та не стимулює надмірну вертикальну інтеграцію підприємств.

Рисунок 1.1- Функції ПДВ [29]

У сучасній економічній літературі науковці по-різному підходять до трактування економічної сутності податку на додану вартість, що пояснюється складністю механізму його функціонування та багатогранністю проявів у системі непрямого оподаткування. Аналіз наукових підходів свідчить, що більшість дослідників розглядають ПДВ як непрямий податок, який справляється на всіх стадіях виробництва та реалізації товарів, робіт і послуг і включається до їх вартості.

Так, Сидоренко Р.В.[33] акцентує увагу на економічній нейтральності ПДВ та його ефективності як одного з основних непрямих податків у ринковій економіці. Семененко Т.М.[31], Чирва А.А.[38] та Світовий О.М.[32] пов'язують

сутність ПДВ із процесом формування новоствореної вартості, підкреслюючи, що оподаткуванню підлягає саме та частина вартості, яка створюється на кожному етапі виробництва та обігу продукції. Подібного підходу дотримується і Дугар Т.Є., яка визначає ПДВ як податок на додану вартість, створену у процесі виробництва та реалізації товарів і послуг.

Окремі науковці розглядають ПДВ через призму механізму його справляння. Зокрема, Подолянчук О.А.[19] характеризує ПДВ як загальнодержавний непрямий податок, функціонування якого забезпечується через систему податкового кредиту та податкових зобов'язань. Власова О.Є. акцентує увагу на складності механізму адміністрування ПДВ, що пов'язано з порядком визначення податкових зобов'язань та сум податку до сплати. У свою чергу, Бондаренко Н. М. [9] розглядає ПДВ як різновид універсального акцизу, який нараховується на кожному етапі руху товарів від виробника до кінцевого споживача.

Лесько М.В. підкреслює, що ПДВ справляється незалежно від фінансових результатів діяльності суб'єкта господарювання, оскільки об'єктом оподаткування виступає саме додана вартість, створена у процесі господарської діяльності. Такий підхід дозволяє розглядати ПДВ не лише як фіскальний інструмент, а і як важливий елемент державного регулювання економічних процесів.

Отже, узагальнення наукових підходів дає можливість зробити висновок, що податок на додану вартість є непрямим загальнодержавним податком, який справляється на кожному етапі виробництва та обігу товарів, робіт і послуг із суми створеної доданої вартості. Податок включається до ціни продукції та фактично сплачується кінцевим споживачем. Разом із фіскальною функцією ПДВ виконує важливу регулюючу роль у системі державного фінансового управління та впливає на процеси споживання, ціноутворення і функціонування суб'єктів господарювання.

На основі проведеного аналізу наукових підходів можна зробити висновок, що податок на додану вартість є непрямим загальнодержавним

податком, який справляється на кожному етапі виробництва та обігу товарів, робіт і послуг із суми створеної доданої вартості. Податок включається до ціни продукції та фактично сплачується кінцевим споживачем. ПДВ виступає формою оподаткування внутрішнього споживання та є важливим інструментом державного фінансового регулювання.

Основним нормативно-правовим актом, який регулює оподаткування податком на додану вартість в Україні, є Податковий кодекс України[18]. Відповідно до положень розділу V Податкового кодексу України ПДВ визначається як непрямий загальнодержавний податок, що включається до ціни товарів, робіт і послуг та сплачується відповідно до норм чинного законодавства.

Податковим кодексом визначено основні елементи податку на додану вартість належать: платники податку, об'єкт оподаткування, база оподаткування, податковий кредит, податкові зобов'язання, ставки податку та податкові пільги (див. рис.1.2)

Рисунок 1.2- Основні елементи ПДВ [18].

Платником податку є фізична або юридична особа, на яку покладено обов'язок щодо нарахування та сплати ПДВ до бюджету (див. рис. 1.3).

Серед платників єдиного податку право бути платниками ПДВ мають фізичні та юридичні особи третьої групи, які застосовують ставку єдиного податку у розмірі 3 % доходу, а також сільськогосподарські товаровиробники — платники єдиного податку четвертої групи.

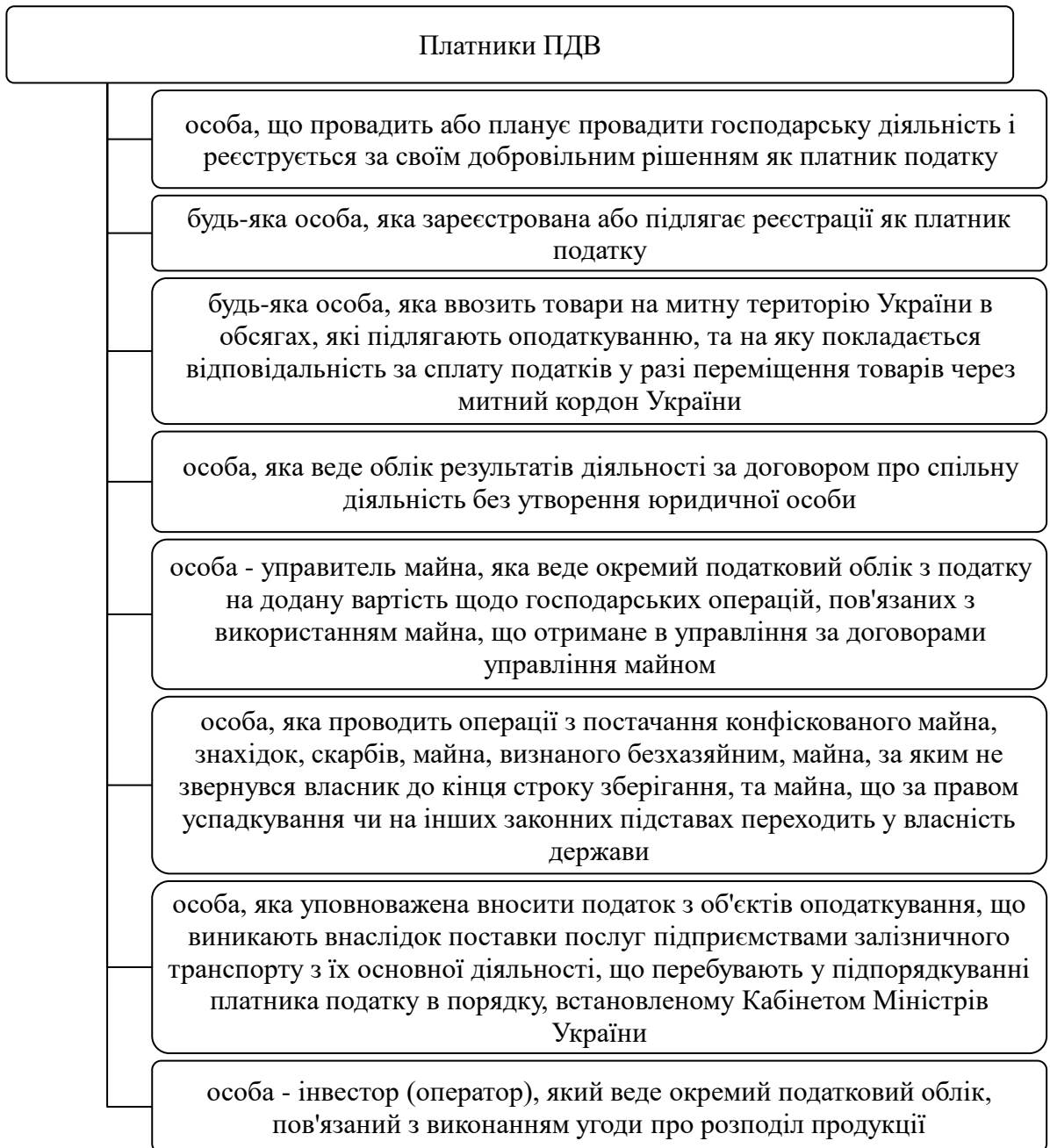

Рисунок 1.3 - Критерії визнання особи платником ПДВ відповідно п.180 ПКУ [18].

Об'єктом оподаткування ПДВ виступають операції з постачання товарів і послуг, ввезення товарів на митну територію України та вивезення продукції за межі митної території держави. Крім того, об'єктами оподаткування можуть бути окремі види діяльності, операції з майном, цінними паперами та інші операції, визначені податковим законодавством [18].

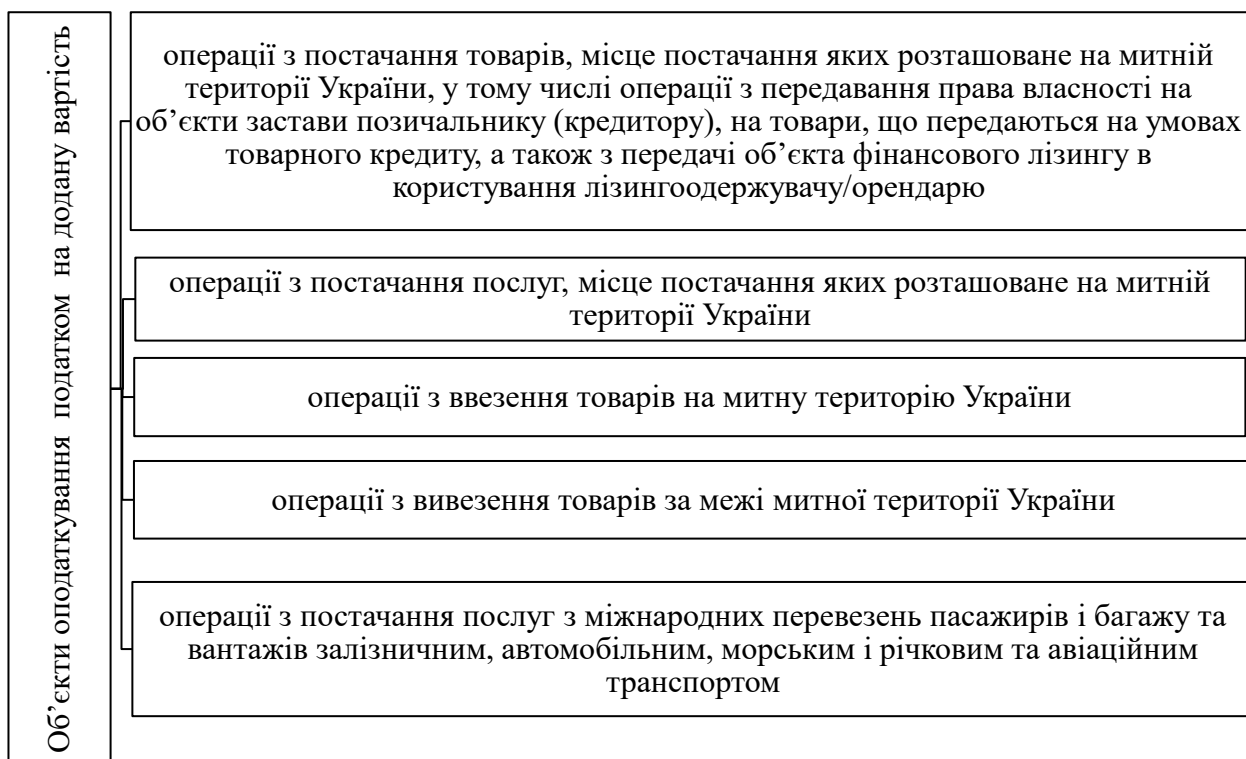

Рисунок 1.4- Об'єкти оподаткування ПДВ відповідно п.185 ПКУ [18]

База оподаткування являє собою вартісне або фізичне вираження об'єкта оподаткування, до якого застосовується відповідна ставка податку. Відповідно до статті 188 Податкового кодексу України база оподаткування операцій з постачання товарів та послуг не може бути нижчою:

- за ціну придбання ГПТРП;
- за звичайні ціни — щодо самостійно виготовленої продукції;
- за балансову (залишкову) вартість Необ. А за даними бухгалтерського обліку.

До складу договірної вартості не включаються суми штрафних санкцій, пені, інфляційних витрат, 3 % річних та окремі види компенсацій, визначені законодавством.

Для експортних товарів, базою оподаткування є контрактна вартість, але не нижча за митну вартість з урахуванням мита та акцизного податку. Для експортних операцій базою оподаткування виступає договірна вартість товарів, зазначена у митній декларації.

Підприємства, зареєстровані платниками ПДВ, ведуть податковий облік за такими основними складовими:

- податковий кредит;
- податкові зобов'язання.

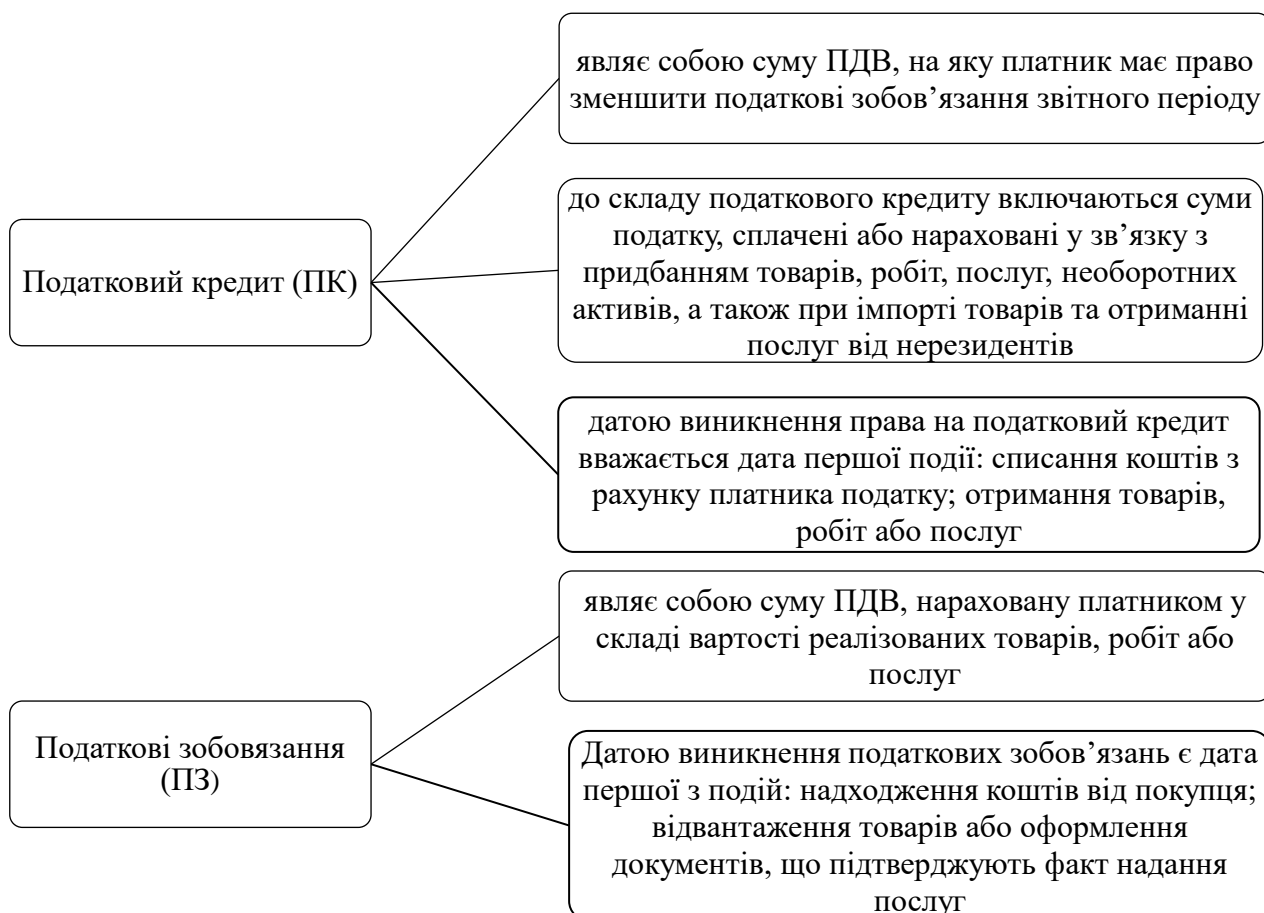

Рисунок 1.5 - Характеристика ПЗ та ПК [18]

Сума ПДВ, яка підлягає сплаті до бюджету, визначається як різниця між податковими зобов'язаннями та податковим кредитом. У разі перевищення податкових зобов'язань над податковим кредитом виникає зобов'язання зі сплати податку до бюджету. Якщо ж податковий кредит перевищує податкові зобов'язання, формується від'ємне значення ПДВ, яке буде зараховане до майбутніх платежів або підлягати бюджетному відшкодуванню.

Бюджетне відшкодування ПДВ являє собою повернення платнику від'ємного значення податку за умови підтвердження правомірності такого відшкодування відповідно до вимог чинного законодавства.

На сучасному етапі в Україні застосовуються такі ставки ПДВ:

20 % — основна ставка;

7 % — для окремих категорій товарів і послуг;

14 % — для визначених видів сільськогосподарської продукції;

0 % — для окремих операцій, передбачених законодавством.

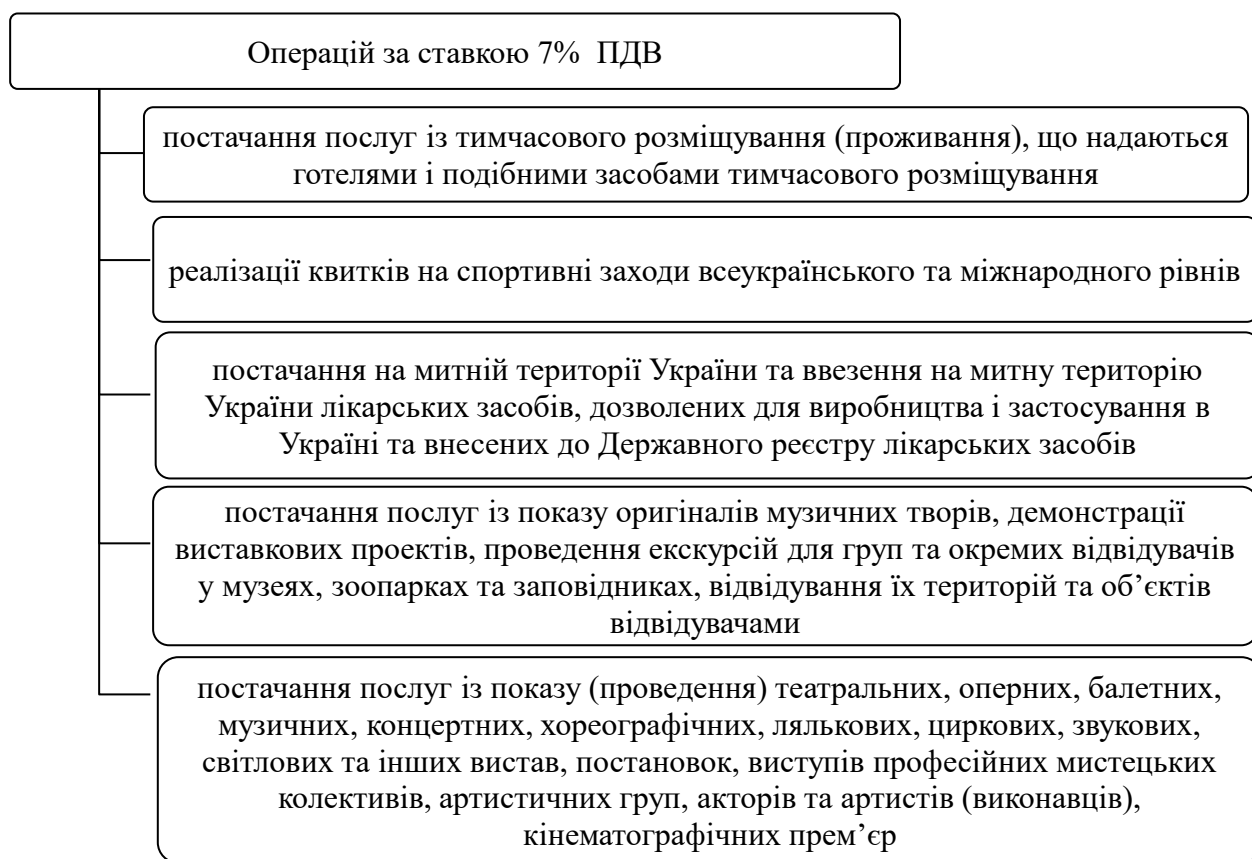

Рисунок 1.6 - Операції, що оподатковуються за зниженою ставкою оподаткування ПДВ у розмірі 7% [18]

Ставка 14 % застосовується до постачання/ввезення окремих видів сільськогосподарської продукції, зокрема пшениці, ячменю, кукурудзи, соєвих бобів, насіння ріпаку та соняшнику відповідно до кодів УКТ ЗЕД.

Рисунок 1.7 - Операції, що підлягають оподаткуванню за нульовою ставкою ПДВ [18]

Відповідно до ст. 196 Податковий кодекс України [18] визначено перелік операцій, які не належать до об'єкта оподаткування податком на додану вартість. Такі операції не підлягають оподаткуванню ПДВ, оскільки їх економічний зміст не пов'язаний безпосередньо зі створенням доданої вартості

у процесі постачання товарів, виконання робіт чи надання послуг. Встановлення переліку операцій, які не являють собою об'єкт оподаткування. До таких операцій, належать операції з випуску(емісії), розміщення та продажу цінних паперів, емітованих суб'єктами господарювання, Національним банком України, Міністерством фінансів України та органами місцевого самоврядування відповідно до законодавства. Такі операції не супроводжуються створенням нової споживчої вартості, а мають виключно фінансовий характер, тому не включаються до об'єкта оподаткування ПДВ.

Аналогічний порядок застосовується до передачі майна в оперативний лізинг (оренду), оскільки право власності на об'єкт при цьому не переходить до орендаря. У свою чергу передача майна у фінансовий лізинг має інший економічний зміст і підлягає оподаткуванню на загальних підставах. Крім того, до операцій, що не оподатковуються ПДВ, належать - застава (іпотека), а також нарахування і сплата процентів чи комісій у складі лізингових платежів за договорами фінансового лізингу.

Не підлягають оподаткуванню операції з надання послуг страхування, співстрахування та перестрахування страховими компаніями, які мають відповідну ліцензію. Також не є об'єктом оподаткування послуги страхових агентів і брокерів. Звільнення таких операцій від ПДВ пояснюється специфікою страхового ринку та необхідністю уникнення додаткового податкового навантаження на страхові платежі.

Операції валютного ринку мають фінансовий характер, тому їх не розглядають як операції з постачання товарів чи послуг у розумінні податкового законодавства.

Окремі фінансові послуги не належать до об'єкта оподаткування ПДВ, пов'язані з переказом коштів та банківським обслуговуванням. До них належать розрахунково-касове обслуговування, інкасація, залучення та повернення коштів за договорами позики, депозиту чи банківського вкладу, а також управління фінансовими активами та цінними паперами. Крім цього, не є об'єктом оподаткування операції з надання, обслуговування та переуступки

фінансових кредитів, кредитних гарантій і банківських поручительств. Таке звільнення обумовлене тим, що зазначені операції мають характер фінансового посередництва, а не реалізації товарів чи послуг.

Не включаються до об'єкта оподаткування виплати у грошовій формі заробітної плати, пенсій, стипендій, субсидій та дотацій, які здійснюються за рахунок коштів держбюджету, Пенсійного фонду України або фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування[18]. Також не оподатковуються виплати дивідендів і роялті у грошовій формі або у вигляді цінних паперів. Вказані виплати не пов'язані з процесом реалізації товарів чи послуг, а є формою розподілу доходів або соціального забезпечення населення.

Операції з реорганізації юридичних осіб шляхом злиття, приєднання, поділу, виділення чи перетворення також не належать до об'єкта оподаткування ПДВ. У процесі реорганізації відбувається передача активів та зобов'язань правонаступнику, однак така передача не вважається операцією з реалізації продукції чи послуг, а тому не оподатковується ПДВ.

Не є об'єктом оподаткування операції надання позашкільними навчальними закладами платних освітніх послуг вихованцям, учням і слухачам у сфері позашкільної освіти. Положення спрямоване на підтримку освітньої діяльності та забезпечення доступності додаткових освітніх послуг для населення.

Крім того, статтею 196 Податкового кодексу України передбачено, що не підлягають оподаткуванню операції з ввезення на митну територію України та вивезення за її межі товарів, митна вартість яких не перевищує еквівалент 150 євро[18]. Встановлення такого граничного показника має на меті спрощення митних процедур та зменшення адміністративного навантаження при переміщенні товарів незначної вартості через митний кордон України.

Відповідно до статті 197 Податковий кодекс України законодавством визначено перелік операцій, які звільняються від оподаткування податком на додану вартість[18]. Запровадження податкових пільг з ПДВ має важливе соціально-економічне значення, оскільки спрямоване на підтримку окремих

категорій населення, забезпечення доступності освітніх, медичних та соціальних послуг, а також стимулювання благодійної діяльності. На відміну від операцій, що не є об'єктом оподаткування, звільнені операції належать до об'єкта оподаткування ПДВ, однак держава звільняє їх від нарахування та сплати податку.

Однією з важливих категорій звільнених від оподаткування операцій є постачання продуктів дитячого харчування та товарів дитячого асортименту для немовлят. Надання такої пільги має соціальне спрямування та пов'язане із забезпеченням доступності необхідних товарів для дітей раннього віку. Звільнення від ПДВ сприяє зниженню вартості дитячого харчування та товарів першої необхідності для сімей з дітьми.

Важливе місце серед пільгових операцій займає постачання освітніх послуг навчальними закладами. Від оподаткування ПДВ звільнюються послуги із здобуття дошкільної, загальної середньої, професійно-технічної та вищої освіти, а також навчання аспірантів і докторантів. «Звільнення» поширюється на діяльність закладів освіти, які здійснюють освітній процес відповідно до вимог чинного законодавства. Метою цієї податкової пільги є забезпечення доступності освітніх послуг для населення та підтримка розвитку освітньої системи держави.

Не підлягають оподаткуванню ПДВ також операції з постачання товарів для осіб з інвалідністю та інших пільгових категорій населення відповідно до переліку, затвердженого Кабінетом Міністрів України[18]. Надання такого «звільнення» має соціальний характер і спрямоване на створення належних умов для забезпечення осіб з особливими потребами необхідними товарами та засобами реабілітації. Завдяки звільненню від ПДВ зменшується фінансове навантаження на соціально вразливі категорії населення.

Суттєве значення мають податкові пільги у сфері охорони здоров'я. Зокрема, від оподаткування ПДВ звільнюються операції з постачання медичних послуг закладами охорони здоров'я, які мають відповідну ліцензію на здійснення медичної практики. Пільга поширюється на послуги реабілітаційних

установ для осіб з інвалідністю та дітей з інвалідністю, за умови наявності відповідної ліцензії. Водночас законодавством передбачено окремі винятки щодо медичних послуг, визначених підпунктом 197.1.5 Податкового кодексу України[18], які підлягають оподаткуванню на загальних підставах. Звільнення медичних послуг від ПДВ спрямоване на забезпечення доступності медичного обслуговування та зменшення витрат населення на охорону здоров'я.

До операцій, звільнених від оподаткування податком, належать також послуги з поховання та постачання ритуальних товарів державними і комунальними службами. Пільга має соціальне значення та пов'язана з необхідністю забезпечення населення ритуальними послугами без додаткового податкового навантаження.

Окрему групу становлять операції з надання благодійної допомоги. Законодавством передбачено звільнення від оподаткування ПДВ безоплатного постачання товарів і послуг у межах благодійної діяльності. Метою такої пільги є стимулювання благодійництва, підтримка соціально незахищених верств населення та сприяння діяльності благодійних організацій.

Таким чином, операції, звільнені від оподаткування податком на додану вартість, мають переважно соціальне спрямування та виконують важливу регулюючу функцію у сфері податкової політики держави. Запровадження таких пільг сприяє забезпеченню доступності соціально значущих товарів і послуг, підтримці окремих категорій населення та розвитку суспільно важливих сфер діяльності.

Крім вище зазначеного, ПКУ визначає:

- повноваження контролюючих органів;
- порядок адміністрування податків;
- права та обов'язки платників податків;
- механізми податкового контролю;
- порядок подання електронної звітності;
- функціонування електронних систем адміністрування [18]

Податковий кодекс України[18] закріпив можливість подання податкової звітності в електронній формі, використання електронного цифрового підпису та функціонування електронного кабінету платника податків.

1.2 Цифровізація податкового адміністрування ПДВ

У сучасних умовах глобальної цифрової трансформації розвиток податкового адміністрування нерозривно пов'язаний із впровадженням новітніх інформаційних технологій. Цифровізація податкової системи є не лише технологічною модернізацією державного управління, а й стратегічним напрямом розвитку економіки держави загалом. Від рівня розвитку цифрового податкового адміністрування залежить ефективність податкового контролю, рівень наповнення бюджету, інвестиційна привабливість країни, прозорість фінансових операцій та комфорт ведення бізнесу.

Для України питання розвитку цифровізації податкового адміністрування є особливо актуальним у контексті:

- євроінтеграційних процесів;
- реформування державного управління;
- розвитку електронного урядування;
- необхідності боротьби з тіньовою економікою;
- забезпечення фінансової стабільності держави;
- воєнних та економічних викликів.

У рамках євроінтеграційних процесів Україна поступово впроваджує європейські стандарти електронного адміністрування, цифрової ідентифікації та обміну податковою інформацією. Сучасний розвиток цифрових технологій створює нові можливості для автоматизації податкових процесів, удосконалення системи контролю, спрощення взаємодії між державою та бізнесом, а також підвищення ефективності адміністрування податків. Для забезпечення безпеки цифрових систем важливе значення мають: Закон України

«Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах»[28]; Закон України «Про захист персональних даних»[25]. Саме зазначені закони регулюють практичні аспекти функціонування електронних сервісів, порядок подання звітності, механізми реєстрації податкових накладних, функціонування СЕА ПДВ та електронного кабінету платника податків. Важливим етапом цифровізації стало створення електронного кабінету платника податків, функціонування якого регулюється окремими нормативними документами ДПС України

Під час воєнного стану законодавство у сфері податкового адміністрування зазнало значних змін (див. рис.1.8)

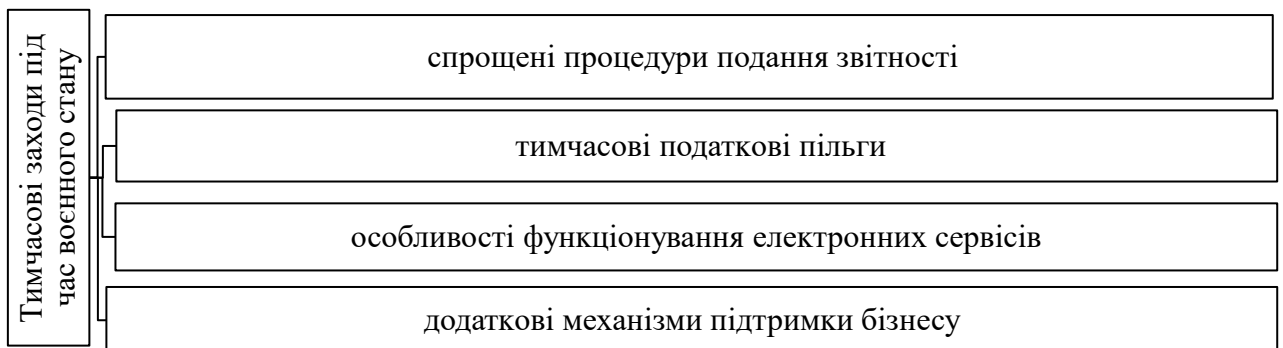

Рисунок 1.8 – Заходи податкового адміністрування в умовах воєнного стану

Одним із головних напрямів розвитку є подальша автоматизація податкових процесів. Автоматизація дозволяє мінімізувати участь людини у виконанні рутинних процедур, що значно скорочує ризик помилок та корупційних зловживань.

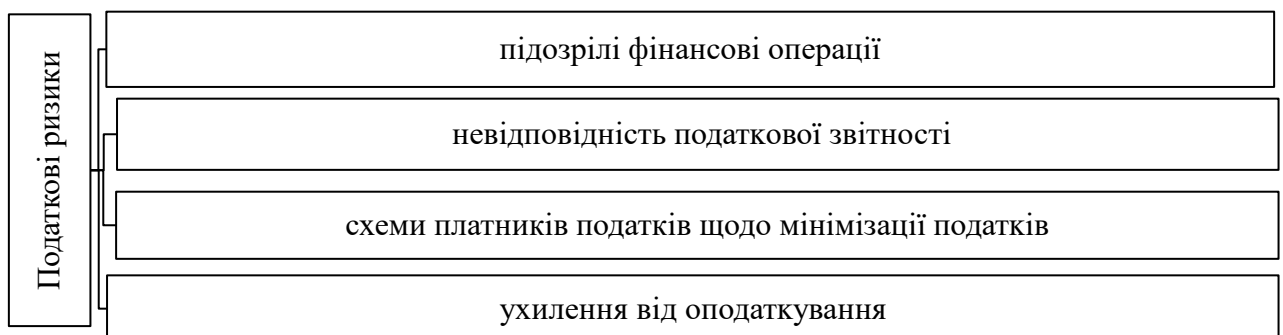

Рисунок 1.9 – Перелік податкових ризиків

Ще одним важливим напрямом розвитку є вдосконалення електронних

сервісів для платників податків. Електронний кабінет платника податків є одним із найважливіших інструментів цифровізації податкового адміністрування в Україні. Його створення стало важливим етапом модернізації податкової системи та переходу до електронної взаємодії між державою і платниками податків.

Функціонування електронного кабінету базується на використанні електронного підпису, який дозволяє ідентифікувати користувача та забезпечує захист інформації.

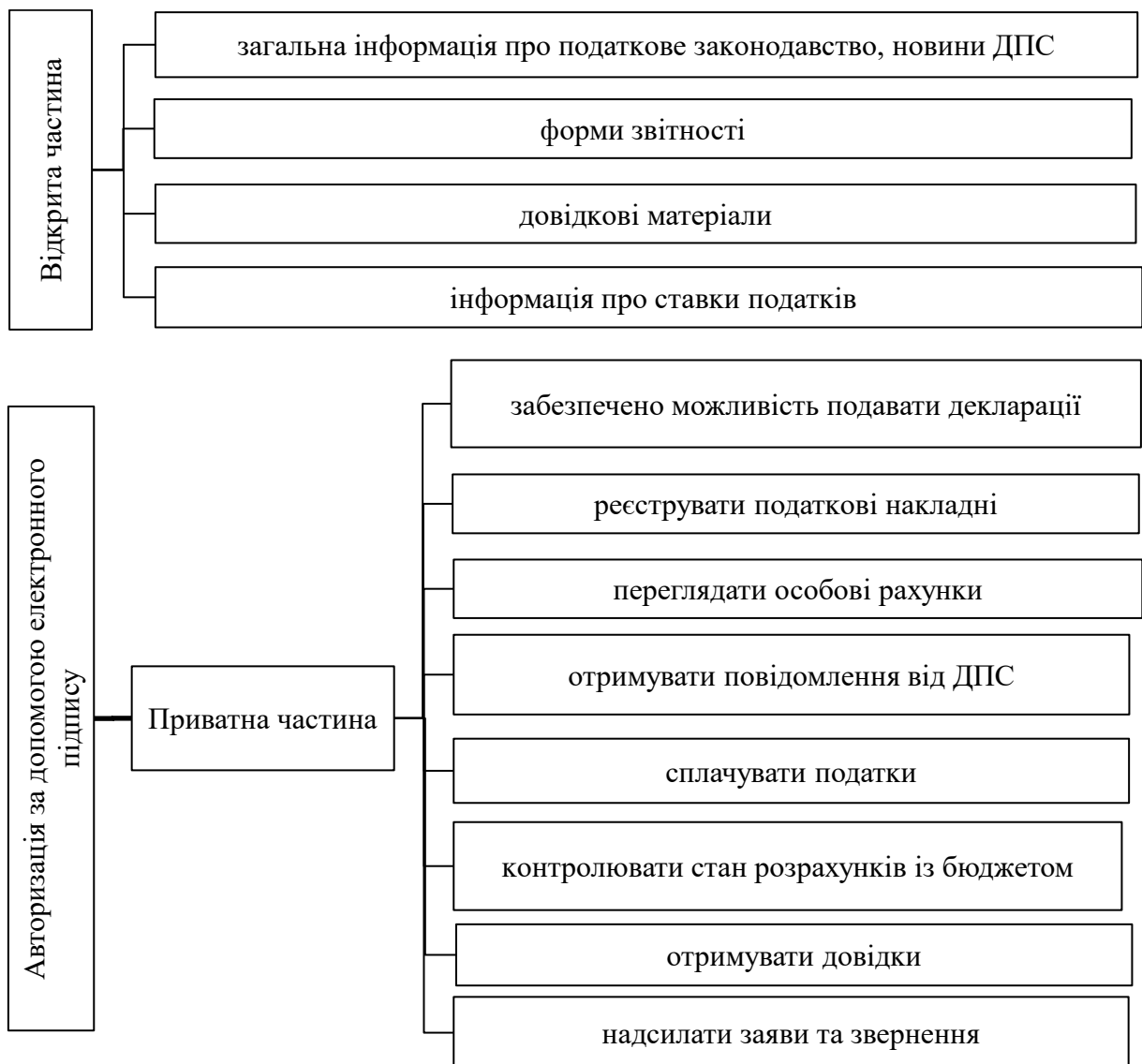

Рисунок 1.10 – Структура електронного кабінету

Однією з головних переваг електронного кабінету є можливість

дистанційної роботи. Платники можуть виконувати більшість податкових операцій без відвідування податкової.

Особливо важливим електронний кабінет став під час пандемії COVID-19 та воєнного стану, коли дистанційна взаємодія стала необхідністю.

Важливою перевагою ЕК є прозорість процесів. Платник податків може бачити історію своїх операцій, подану звітність та стан податкових розрахунків. Однак електронний кабінет має і певні недоліки. Однією з найбільших проблем є технічні збої системи. У періоди масового подання звітності сервери часто перевантажуються, що ускладнює роботу користувачів. Проблемою є і недостатній рівень цифрової грамотності окремих платників податків, особливо серед малого бізнесу та людей старшого віку. Ще одним недоліком є залежність роботи бізнесу від функціонування електронних систем. У разі технічних збоїв або кібератак можуть виникати серйозні труднощі з поданням звітності та реєстрацією документів.

Тривалий час адміністрування ПДВ здійснювалося переважно у паперовій формі, що значно ускладнювало контроль за реальними фінансовими операціями. Система електронного адміністрування ПДВ була офіційно запроваджена в Україні у 2015 році. Її основною метою стало забезпечення автоматизованого обліку сум ПДВ та мінімізація можливостей для податкових зловживань.

СЕА ПДВ являє собою комплекс програмно-технічних та організаційних заходів. Основний принцип роботи системи полягає в тому, що платник податку може зареєструвати податкову накладну лише за наявності відповідного реєстраційного ліміту. Такий ліміт визначається автоматично за спеціальною формулою, встановленою Податковим кодексом України [18].

Реєстраційний ліміт формується на основі:

- сум поповнення електронного рахунку;
- обсягів зареєстрованих податкових накладних;
- сум імпортного ПДВ;
- показників податкової звітності;

— обсягів податкового кредиту [18].

Важливим елементом цифровізації адміністрування ПДВ є Єдиний реєстр податкових накладних (ЄРПН). Це централізована електронна база даних, у якій здійснюється реєстрація всіх податкових накладних та розрахунків коригування.

Податкова накладна є важливим документом у системі ПДВ, оскільки саме вона підтверджує право покупця на формування податкового кредиту. Реєстрація податкових накладних у ЄРПН є обов'язковою умовою для віднесення сум ПДВ до податкового кредиту.

Рисунок 1.11 – Характеристика ЄРПН

Однією з головних переваг ЄРПН є можливість автоматичного зіставлення даних продавця та покупця. Важливу роль у функціонуванні СЕА ПДВ відіграє система автоматизованого моніторингу відповідності податкових накладних критеріям ризиковості. Її основною метою є запобігання реєстрації

фіктивних податкових накладних та боротьба зі схемами ухилення від оподаткування.

Рисунок 1.12 – Функції СЕА

У разі виявлення ризикових ознак система може призупинити реєстрацію податкової накладної. Для розблокування ПН, платнику треба виконати визначений перелік дій наведений на рисунку 1.13

Рисунок 1.13 – Алгоритм дій платників податку для розблокування ПН

Основною метою блокування накладних є боротьба з фіктивним податковим кредитом та незаконними схемами мінімізації податків. Однак на практиці система часто створює значні труднощі для реального бізнесу.

Однією з найбільших проблем СЕА ПДВ є безпідставне блокування податкових накладних. Автоматизовані алгоритми не завжди здатні правильно

оцінити специфіку господарської діяльності підприємства, особливо у сферах будівництва; логістики; сільського господарства; експорту; сезонного бізнесу.

Безпідставне блокування накладних призводить до затримки фінансових операцій; порушення договірних відносин; втрати контрагентів; погіршення фінансового стану підприємств; додаткових адміністративних витрат.

Особливо негативно це впливає на малий та середній бізнес, який часто не має достатніх ресурсів для швидкого вирішення проблем із блокуванням накладних.

Ще однією проблемою є складність процедур оскарження. Для розблокування накладної підприємство змушене збирати значний пакет документів та чекати рішення податкових органів.

Суттєвими недоліками системи також є: перевантаження серверів; технічні збої; нестабільність роботи; помилки під час реєстрації накладних; затримки в обробці інформації.

Під час періодів масового подання звітності система часто працює повільно або тимчасово стає недоступною, що створює значні труднощі для платників податків. Особливою проблемою є недостатня прозорість критеріїв ризиковості. Багато підприємств не розуміють причин блокування податкових накладних, що створює конфлікти між бізнесом і податковими органами.

Незважаючи на існуючі проблеми, впровадження СЕА ПДВ та ЄРПН мало значний позитивний вплив на систему оподаткування України.

Система електронного адміністрування податку на додану вартість (СЕА ПДВ) та Єдиний реєстр податкових накладних (ЄРПН) є одними з найважливіших складових цифровізації податкового адміністрування в Україні. Впровадження стало масштабним етапом реформування податкової системи держави, спрямованим на підвищення ефективності адміністрування податку на додану вартість, боротьбу з тіньовою економікою, зменшення податкових махінацій та забезпечення прозорості фінансово-господарських операцій.

Рисунок 1.14 – Переваги впровадження СЕА ПДВ

Важливою перевагою системи є також можливість проведення автоматизованого аналізу великих масивів інформації. Завдяки цифровим технологіям податкові органи можуть швидко виявляти підозрілі фінансові операції та контролювати діяльність ризикових підприємств.

Таким чином, електронний кабінет платника податків є важливим інструментом цифровізації податкового адміністрування, який значно спрощує податкові процедури та підвищує ефективність роботи податкової системи.

1.3 Досвід країн ЄС оподаткування податком на додану вартість

В умовах євроінтеграційних процесів та реформування національної податкової системи особливої актуальності набуває дослідження зарубіжного

досвіду оподаткування податком на додану вартість. Гармонізація податкового законодавства України з нормами Європейського Союзу є одним із ключових напрямів удосконалення системи непрямого оподаткування. У зв'язку з цим важливого значення набуває аналіз особливостей функціонування ПДВ у країнах ЄС, механізмів його адміністрування, порядку застосування податкових ставок, пільг та систем електронного контролю.

Податок на додану вартість належить до основних непрямих податків у більшості економічно розвинених країн світу та забезпечує значну частину доходів державних бюджетів. Ефективність функціонування ПДВ у зарубіжних країнах значною мірою обумовлена високим рівнем цифровізації податкового адміністрування, автоматизацією податкового контролю, застосуванням ризик-орієнтованих підходів та прозорістю процедур податкової звітності. У країнах Європейського Союзу ПДВ функціонує у формі VAT (Value Added Tax) і справляється практично на всіх етапах виробництва та реалізації товарів і послуг. При цьому фактичним носієм податкового навантаження виступає кінцевий споживач, тоді як суб'єкти господарювання забезпечують нарахування, декларування та перерахування податку до бюджету.

Основні засади функціонування ПДВ у країнах Європейського Союзу регламентуються Директивою Ради ЄС 2006/112/ЄС «Про спільну систему податку на додану вартість». Зазначений нормативний документ визначає базові принципи оподаткування, порядок визначення об'єкта оподаткування, правила формування податкового кредиту, особливості застосування ставок ПДВ та механізми здійснення внутрішньоевропейських операцій. Водночас держави-члени ЄС мають право самостійно встановлювати конкретні розміри ставок податку, перелік пільг та категорії товарів і послуг, до яких застосовуються знижені ставки.

До основних операцій, що підлягають оподаткуванню ПДВ у країнах ЄС, належать:

- постачання товарів і послуг на території держав-членів ЄС;
- імпорт товарів і послуг із третіх країн;

- внутрішньоєвропейські поставки товарів та послуг;
- операції між платниками податків різних держав-членів Європейського Союзу.

У більшості країн ЄС обов'язкова реєстрація платником ПДВ здійснюється після досягнення встановленого законодавством обсягу річного обороту. Розміри таких порогових значень суттєво відрізняються залежно від держави. Наприклад, у Франції обов'язкова реєстрація застосовується при досягненні річного обороту понад 36 тис. євро для окремих категорій діяльності, тоді як у Німеччині спрощений режим оподаткування може застосовуватись для суб'єктів із незначними обсягами доходів. Окремі вимоги щодо реєстрації встановлюються також для підприємств, які здійснюють зовнішньоекономічні операції або господарську діяльність одночасно в декількох країнах ЄС.

Суттєвою особливістю європейської моделі ПДВ є використання диференційованих ставок податку. Мінімальна стандартна ставка ПДВ у країнах ЄС відповідно до норм європейського законодавства становить 15 %, однак кожна держава самостійно визначає її конкретний розмір.

Станом на сучасний етап стандартні ставки ПДВ у країнах ЄС коливаються переважно в межах від 17 % до 27 %.

Таблиця 1.1 – Ставки ПДВ у окремих країнах Європейського Союзу

Країна	Стандартна ставка ПДВ, %	Знижені ставки ПДВ, %
Німеччина	19	7
Франція	20	10; 5,5; 2,1
Італія	22	10; 5; 4
Польща	23	8; 5; 0
Швеція	25	12; 6
Бельгія	21	12; 6
Угорщина	27	18; 5
Люксембург	17	14; 8; 3

Джерело: складено автором за даними податкового законодавства країн ЄС

У більшості країн Європейського Союзу знижені ставки ПДВ застосовуються щодо соціально значущих товарів і послуг. До таких категорій, як правило, належать продукти харчування, лікарські засоби, медичне обладнання, друкована продукція, транспортні послуги, готельний бізнес, дитячі товари та окремі культурні послуги. Використання пільгових ставок спрямоване на реалізацію принципу соціальної справедливості та підтримку окремих галузей економіки.

Особливий інтерес становить практика адміністрування ПДВ у провідних країнах Європейського Союзу. Так, у Німеччині система податкового контролю характеризується високим рівнем податкової дисципліни, автоматизацією податкового моніторингу та жорсткими фінансовими санкціями за порушення податкового законодавства. У країні застосовується стандартна ставка ПДВ у розмірі 19 % та знижена ставка 7 %, яка поширюється переважно на продукти харчування, книги, транспортні послуги та окремі готельні послуги.

У Франції функціонує багаторівнева система ставок ПДВ. Стандартна ставка становить 20 %, а знижені ставки — 10 %, 5,5 % та 2,1 %. Пільгові ставки застосовуються до товарів першої необхідності, медикаментів, культурних заходів, друкованої продукції та окремих транспортних послуг. Крім того, певні види діяльності, зокрема медичні, страхові та фінансові послуги, звільняються від оподаткування ПДВ.

У Польщі застосовуються ставки ПДВ 23 %, 8 %, 5 % та 0 %. Система адміністрування податку характеризується високим рівнем цифровізації та активним використанням електронної звітності. Значна увага приділяється автоматизованому податковому контролю та моніторингу ризикових операцій.

У Швеції особливістю системи ПДВ є можливість застосування різних методів податкового обліку залежно від масштабів діяльності підприємства. Стандартна ставка податку становить 25 %, а знижені ставки — 12 % та 6 %. Пільгові ставки поширюються переважно на транспортні, туристичні, культурні та спортивні послуги.

У Бельгії податкові декларації з ПДВ можуть подаватися щомісячно або щоквартально залежно від обсягів діяльності платника податків. Одним із ключових напрямів розвитку податкової системи є електронне адміністрування ПДВ та автоматизація процедур податкового контролю.

Окремої уваги заслуговує досвід Нової Зеландії, система GST (Goods and Services Tax) якої вважається однією з найбільш ефективних у світі. Основними її перевагами є широка база оподаткування, мінімальна кількість податкових пільг та єдина ставка податку у розмірі 15 %. Простота адміністрування забезпечує високий рівень добровільної сплати податків та мінімізує ризики ухилення від оподаткування.

У Японії функціонує система податку на споживання, базова ставка якого становить 10 %, а для окремих соціально значущих товарів застосовується знижена ставка 8 %. Такий підхід спрямований на підтримку доступності товарів першої необхідності для населення.

На відміну від більшості економічно розвинених країн, у Сполучених Штатах Америки податок на додану вартість на федеральному рівні не застосовується. Натомість функціонує система податків з продажу, які встановлюються окремими штатами та місцевими органами влади. Проведений аналіз свідчить, що системи адміністрування ПДВ у країнах Європейського Союзу характеризуються:

- високим рівнем автоматизації податкових процесів;
- активним використанням електронної звітності;
- застосуванням ризик-орієнтованого податкового контролю;
- ефективними механізмами бюджетного відшкодування;
- використанням диференційованих ставок для соціально значущих товарів і послуг;
- стабільністю податкового законодавства.

Для України доцільним є використання окремих елементів зарубіжного досвіду, зокрема:

- удосконалення системи електронного адміністрування ПДВ;

- подальша цифровізація податкового контролю;
- гармонізація національного законодавства з нормами Директиви Ради ЄС 2006/112/ЄС;
- спрощення процедур бюджетного відшкодування ПДВ;
- удосконалення системи ризик-орієнтованого моніторингу податкових операцій;
- оптимізація механізму застосування пільгових ставок для окремих соціально значущих товарів.

Отже, дослідження досвіду країн Європейського Союзу свідчить, що ефективне функціонування системи ПДВ забезпечується поєднанням стабільного податкового законодавства, високого рівня цифровізації адміністрування, прозорості механізмів податкового контролю та гнучкого застосування податкових ставок. Використання окремих елементів європейського досвіду в Україні сприятиме підвищенню ефективності адміністрування ПДВ, мінімізації податкових ризиків та забезпеченню стабільності бюджетних надходжень.

2 АНАЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ ПДВ ПАТ «АРСЕЛОРМІТАЛЛ КРИВИЙ РІГ»

2.1 Аналіз діяльності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» та шляхи оптимізації ризиків діяльності

ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» належить до провідних підприємств гірничо-металургійного комплексу України та входить до структури міжнародної корпорації ArcelorMittal, що забезпечує інтеграцію підприємства у глобальні виробничі, фінансові та логістичні процеси світового металургійного ринку. Підприємство має стратегічне значення для економіки України, оскільки забезпечує значні обсяги валютних надходжень, формує податкові платежі до бюджетів різних рівнів та виступає одним із найбільших роботодавців промислового сектору.

Історія підприємства бере початок із 1934 року. У 2004 році внаслідок реорганізації державного металургійного комбінату «Криворіжсталь» було створено відкрите акціонерне товариство «Криворізький гірничо-металургійний комбінат “Криворіжсталь”». У 2005 році контрольний пакет акцій підприємства придбала компанія Mittal Steel Germany GmbH, яка в подальшому увійшла до складу міжнародної корпорації ArcelorMittal. Станом на 2023–2025 роки безпосереднім власником 95,13 % акцій підприємства залишалася компанія ArcelorMittal Duisburg Beteiligungsgesellschaft mbH.

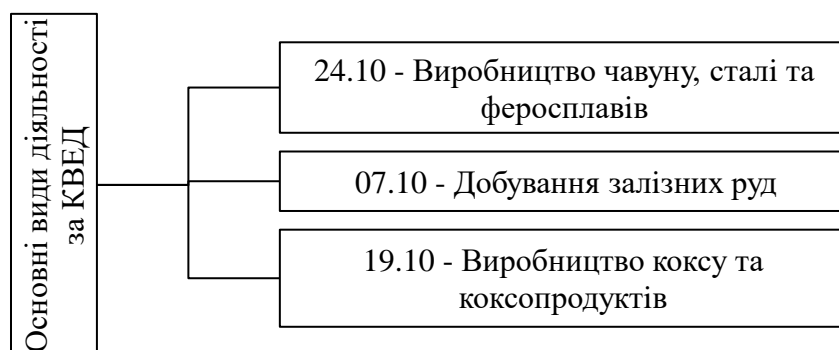

Рисунок 2.1 - Основні види діяльності АМКР [41]

Основним напрямом діяльності підприємства є виробництво довгомірного прокату, зокрема арматури та катанки зі звичайних, низьколегованих і спеціальних марок сталі. Разом із цим підприємство здійснює виробництво агломерату, залізорудного концентрату, коксу, чавуну, сталі, сортового та фасонного прокату. Значна частка продукції реалізується як на внутрішньому ринку, так і за межами України. Основними конкурентами АМКР на світовому ринку металопродукції залишаються металургійні компанії Туреччини та Китаю, які характеризуються нижчим рівнем виробничих витрат та значними обсягами державної підтримки.

Стратегія розвитку підприємства орієнтована на забезпечення стабільності виробничих процесів, підвищення конкурентоспроможності продукції та адаптацію діяльності до сучасних екологічних вимог. Пріоритетними напрямками розвитку визначено модернізацію виробничих потужностей, скорочення собівартості металопродукції, підтримання присутності на зовнішніх ринках, а також збільшення частки продукції з високою доданою вартістю. Важливим аспектом діяльності підприємства є впровадження екологічно орієнтованих технологій та зниження негативного впливу виробництва на довкілля.

Діяльність ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» у 2022–2025 роках здійснювалася в умовах значної економічної та безпекової нестабільності, спричиненої повномасштабною війною. Воєнні дії, руйнування транспортної інфраструктури, обмеження енергопостачання та блокування морських портів суттєво ускладнили функціонування підприємства та негативно вплинули на виробничі й фінансові показники.

У 2022 році рівень завантаження виробничих потужностей знизився до приблизно 20–25 % довоєнного рівня, що обумовило скорочення обсягів виробництва та реалізації металопродукції. У 2023 році підприємству вдалося частково стабілізувати виробничу діяльність, однак функціонування комбінату продовжувало залежати від логістичних обмежень, нестабільного енергозабезпечення та безпекової ситуації в регіоні.

Суттєвий негативний вплив на виробничі процеси мало руйнування Каховської ГЕС у червні 2023 року, що призвело до перебоїв із водопостачанням промислових підприємств Дніпропетровської області. У результаті підприємство було змушене тимчасово обмежити роботу окремих виробничих агрегатів до моменту налагодження альтернативних джерел водозабезпечення.

При цьому одним із факторів поступової стабілізації діяльності стало часткове відновлення морського експорту наприкінці 2023 року. До початку повномасштабного вторгнення понад 70 % доходів підприємства формувалося за рахунок експорту металопродукції через морські порти України. Після втрати традиційних логістичних маршрутів підприємство переорієнтувало значну частину реалізації на внутрішній ринок та активізувало використання залізничного транспорту для експорту чавуну й залізорудного концентрату. У свою чергу, відновлення роботи чорноморських портів дозволило частково оптимізувати логістичні витрати та покращити експортні можливості підприємства.

У 2024–2025 роках діяльність підприємства характеризувалася поступовим відновленням виробничих процесів. Рівень завантаження виробничих потужностей у зазначений період становив близько 50 % довоєнного рівня. Виробничі показники свідчать про позитивну динаміку відновлення металургійного виробництва та адаптацію підприємства до умов функціонування в кризовому середовищі.

Серед перспективних напрямів розвитку АМКР слід виділити збереження позицій на внутрішньому ринку металопродукції, підтримання присутності на ринку Європейського Союзу в умовах впровадження механізму СВМ (Carbon Border Adjustment Mechanism), а також освоєння нових ринків збуту. Підприємство також реалізує інвестиційні програми, спрямовані на модернізацію виробництва, підвищення енергоефективності та скорочення екологічного навантаження.

Важливим аспектом оцінки діяльності підприємства є аналіз його ліквідності та платоспроможності. В умовах воєнного часу саме показники ліквідності визначають здатність підприємства своєчасно виконувати фінансові зобов'язання та підтримувати безперервність виробничої діяльності (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Показники ліквідності ПАТ «АМКР» у 2023–2025 рр [41]

Показник	Нормативне значення	2023 р.	2024 р.	Відхилення 2024/2023	2025 р.	Відхилення 2025/2024
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,20–0,25	0,03	0,02	-0,01	0,01	-0,01
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,70–1,00	0,28	0,24	-0,04	0,19	-0,05
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,00–2,00	0,67	0,59	-0,08	0,51	-0,08

Джерело: складено автором за даними АМКР [41]

Аналіз показників ліквідності свідчить про погіршення фінансової стійкості підприємства у 2024–2025 роках. Так, коефіцієнт абсолютної ліквідності у 2025 році становив лише 0,01, що значно нижче нормативного значення 0,20–0,25. Це свідчить про недостатність грошових коштів та їх еквівалентів для оперативного погашення поточних зобов'язань.

Коефіцієнт швидкої ліквідності у 2025 році становив 0,19 при нормативному значенні 0,70–1,00, що вказує на недостатній обсяг найбільш ліквідних активів для покриття короткострокових боргів. Разом із цим коефіцієнт поточної ліквідності знизився до 0,51, що свідчить про перевищення поточних зобов'язань над оборотними активами підприємства.

Отримані результати дають підстави стверджувати, що ключовими причинами погіршення ліквідності стали скорочення обсягів реалізації продукції, високий рівень логістичних витрат, зростання вартості енергоресурсів та нестабільність експортних поставок. При цьому негативний вплив на фінансовий стан підприємства також мали збиткова діяльність у попередні періоди та необхідність підтримання значного обсягу поточних виробничих витрат.

Суттєве значення для оцінки фінансової стійкості має аналіз структури фінансових зобов'язань підприємства (див.табл.2.2)

Таблиця 2.2 – Аналіз фінансових зобов'язань ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» за строками погашення у 2024–2025 рр., тис. грн

Показник	2024 р.	2025 р.	Відхилення 2025/2024	Темп зміни, %
Балансова вартість фінансових зобов'язань	28 533 115	33 323 553	+4 790 438	+16,8
Потоки грошових коштів за договором	29 236 895	34 516 937	+5 280 042	+18,1
До 3 місяців	19 556 051	24 077 935	+4 521 884	+23,1
Від 3 місяців до 1 року	5 962 198	4 368 286	-1 593 912	-26,7
Більше 1 року	3 718 646	6 070 716	+2 352 070	+63,3

Джерело: складено автором за даними АМКР [41]

Станом на 31 грудня 2025 року загальна сума фінансових зобов'язань ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» становила 33 323 553 тис. грн, що на 4 790 438 тис. грн, або майже на 16,8 %, більше порівняно з 2024 роком. При цьому загальний обсяг договірних грошових потоків за фінансовими зобов'язаннями у 2025 році становив 34 516 937 тис. грн.

Найбільшу частку у структурі зобов'язань займала поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги — 13 089 392 тис. грн, а також інша поточна кредиторська заборгованість — 10 353 470 тис. грн.(див. табл. 2.3). Значний обсяг короткострокових зобов'язань формує додатковий тиск на ліквідність підприємства, оскільки більшість платежів підлягає погашенню у короткостроковому періоді.

Таблиця 2.3 – Структура фінансових зобов'язань ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» у 2024–2025 рр., тис. грн

Показник	2024 р.	2025 р.	Відхилення 2025/2024
Довгострокові банківські кредити	3 352 891	5 071 135	+1 718 244
Інші непоточні фінансові зобов'язання	169 080	193 172	+24 092
Поточна кредиторська заборгованість за ТРП	11 153 994	13 089 392	+1 935 398
Інша поточна кредиторська заборгованість	7 793 892	10 353 470	+2 559 578
Інші поточні фінансові зобов'язання	6 063 258	4 616 384	-1 446 874
Разом	28 533 115	33 323 553	+4 790 438

Джерело: складено автором за даними АМКР [41]

Аналіз строкової структури фінансових зобов'язань свідчить, що у 2025 році на період до трьох місяців припадало 24 077 935 тис. грн, або майже 70 % усіх договірних грошових потоків за фінансовими зобов'язаннями. Для порівняння, у 2024 році цей показник становив 19 556 051 тис. грн. Таким чином, протягом року короткострокове навантаження на ліквідність підприємства суттєво зросло.

Водночас позитивним фактором є те, що довгострокові банківські кредити мають строк погашення понад один рік. Станом на кінець 2025 року їх балансова вартість становила 5 071 135 тис. грн, а погашення основної суми та процентів очікується переважно у довгостроковому періоді. Це дозволяє частково знизити поточний тиск на ліквідність та забезпечує підприємству додатковий час для стабілізації фінансового стану.

Для підтримки платоспроможності та фінансової стійкості підприємство активно залучало зовнішні джерела фінансування. Важливу роль у забезпеченні ліквідності відіграли кредитні ресурси Європейського банку реконструкції та розвитку (див. табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Джерела підтримки ліквідності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» у 2024–2025 рр.

Показник	2024 р.	2025 р.	Відхилення 2025/2024
Невикористані банківські гарантії, тис. грн	937 552	945 513	+7 961
Кредитні угоди з ЄБРР, млн дол. США	150	100	-50
Наявність підтримки материнської компанії	Так	Так	–
Можливість залучення авансів від пов'язаних сторін	Так	Так	–

Джерело: складено автором за даними АМКР [41]

Отримані кредитні кошти були спрямовані на фінансування оборотного капіталу, підтримку операційної діяльності та забезпечення безперервності виробничих процесів в умовах воєнного часу.

Крім того, управління ліквідністю підприємства базується на постійному моніторингу руху грошових коштів, бюджетуванні та прогнозуванні потреб у

фінансових ресурсах. У разі необхідності компанія має можливість залучення додаткового фінансування у вигляді авансів від пов'язаних сторін. Додатковим джерелом підтримки ліквідності є невикористані банківські гарантії. Станом на 31 грудня 2025 року підприємство мало доступні невикористані гарантії банків у межах договорів надання фінансових послуг на суму 945 513 тис. грн, що дещо перевищує показник 2024 року (937 552 тис. грн).

Загалом результати аналізу свідчать, що ліквідність та платоспроможність ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» у 2024–2025 роках залишалися під суттєвим негативним впливом воєнних ризиків, скорочення виробничих потужностей та високого рівня короткострокових зобов'язань. Незважаючи на це, підприємство зберігало здатність підтримувати операційну діяльність завдяки зовнішньому фінансуванню, підтримці материнської компанії, залученню кредитних ресурсів міжнародних фінансових організацій та постійному контролю за рухом грошових коштів. Основними напрямками зміцнення ліквідності та платоспроможності підприємства у перспективі мають стати подальше відновлення обсягів виробництва, нарощення експорту, оптимізація структури поточних зобов'язань, прискорення оборотності дебіторської заборгованості та підвищення ефективності управління обіговими коштами.

Отже, аналіз діяльності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» свідчить, що підприємство функціонує в надзвичайно складних умовах воєнного часу, однак продовжує забезпечувати виробничу діяльність, поступово відновлювати обсяги виробництва, підтримувати експортний потенціал та реалізовувати заходи зі збереження фінансової стійкості. Незважаючи на високий рівень ризиків та невизначеності, підприємство залишається одним із ключових суб'єктів металургійної галузі України та важливим елементом економічного потенціалу держави.

2.2 Облікова політика ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»: основні положення та аспекти оподаткування ПДВ

Організація бухгалтерського та податкового обліку у ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» здійснюється відповідно до затвердженої облікової політики підприємства, яка визначає сукупність принципів, методів і процедур ведення обліку та формування фінансової і податкової звітності. Облікова політика підприємства формується з урахуванням вимог міжнародних стандартів фінансової звітності, положень національного законодавства та специфіки виробничої діяльності металургійного комплексу.

Методологічною основою ведення бухгалтерського обліку на підприємстві є Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та Міжнародні стандарти фінансової звітності. Під час формування облікової політики враховуються зміни до стандартів, офіційні інтерпретації та рекомендації щодо їх застосування. Разом із цим підприємство дотримується принципу послідовності облікової політики та не застосовує нові стандарти достроково до моменту набрання ними чинності.

Упродовж 2024–2025 років набули чинності окремі зміни до міжнародних стандартів фінансової звітності, зокрема щодо обліку орендних операцій, класифікації зобов'язань, розкриття інформації про фінансування постачальників та валютних обмежень. Проведений аналіз показав, що впровадження зазначених змін не спричинило суттєвого впливу на показники фінансової звітності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» та не потребувало кардинального перегляду діючої системи обліку.

При цьому підприємство здійснює постійний моніторинг нових нормативних змін у сфері бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Особлива увага приділяється оцінці можливого впливу нових стандартів на порядок відображення фінансових результатів, структуру звітності та систему податкового адміністрування.

Для великих промислових підприємств, діяльність яких пов'язана з експортними операціями, значними обсягами постачання продукції та складною виробничою структурою, це обумовлює підвищений рівень податкових ризиків. У свою чергу, суперечливе трактування норм податкового законодавства контролюючими органами може призводити до виникнення податкових спорів, нарахування додаткових податкових зобов'язань і фінансових санкцій.

ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» здійснює податковий облік відповідно до вимог Податкового кодексу України та забезпечує своєчасне виконання податкових зобов'язань. Організація податкового обліку ПДВ базується на поєднанні вимог податкового законодавства, положень міжнародних стандартів фінансової звітності та внутрішніх регламентів підприємства щодо документообігу і контролю за розрахунками з бюджетом.

Специфіка діяльності підприємства суттєво впливає на порядок обліку податку на додану вартість. Основними видами продукції ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» є агломерат, залізорудний концентрат, кокс, чавун, сталь, арматурний прокат, катанка, сортовий та фасонний прокат. Значна частина металопродукції реалізується на зовнішніх ринках, що обумовлює застосування нульової ставки ПДВ при здійсненні експортних операцій відповідно до вимог податкового законодавства. Разом із цим реалізація продукції на внутрішньому ринку супроводжується нарахуванням податкових зобов'язань за основною ставкою ПДВ.

Для цілей адміністрування ПДВ на підприємстві ведеться системний облік операцій, пов'язаних із формуванням податкових зобов'язань, податкового кредиту та визначенням об'єкта оподаткування. Інформаційною базою для ведення такого обліку виступають первинні документи, реєстри бухгалтерського обліку, податкові накладні, розрахунки коригування, митні декларації та інші документи, передбачені законодавством.

Облікова політика ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» визначає порядок формування бази оподаткування, визнання податкових активів і зобов'язань,

правила відображення розрахунків із бюджетом та процедури складання податкової звітності. Важливим елементом системи податкового обліку є взаємозв'язок бухгалтерського і податкового обліку, що забезпечує достовірність показників фінансової та податкової звітності підприємства.

Основні положення облікової політики підприємства щодо ПДВ доцільно систематизувати у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 – Основні положення облікової політики ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» щодо ПДВ

Елемент облікової політики	Характеристика
Оцінка сум ПДВ до відшкодування	Відображення здійснюється за фактично сплаченими сумами
Аналіз ризику знецінення	Наприкінці звітного періоду оцінюється необхідність створення резервів
Визнання доходів і витрат	Доходи та витрати визнаються без урахування ПДВ, крім випадків невідшкодованого податку
Відображення невідшкодованого ПДВ	Сума податку включається до первісної вартості активів або до складу витрат
Облік заборгованості	Дебіторська та кредиторська заборгованість обліковуються з урахуванням ПДВ
Автоматизація обліку	Використовується спеціалізоване програмне забезпечення для ведення податкового обліку
Контроль податкових ризиків	Проводиться моніторинг законодавчих змін та контроль правильності податкових розрахунків

Джерело: складено автором за даними АМКР [41]

Відповідно до положень облікової політики підприємства, суми ПДВ, сплачені у складі вартості придбаних активів чи послуг, відображаються окремо лише за умови наявності права на їх подальше відшкодування з бюджету. Якщо податок не підлягає бюджетному відшкодуванню, його сума включається до первісної вартості відповідного активу або до складу витрат звітного періоду. Такий підхід забезпечує достовірне відображення економічного змісту господарських операцій та відповідає принципам міжнародних стандартів фінансової звітності.

Важливу роль у системі податкового адміністрування на підприємстві відіграє організація документообігу та внутрішнього контролю. Податкові декларації, розрахунки та інші форми звітності формуються на підставі даних

бухгалтерського обліку та проходять внутрішню перевірку перед поданням контролюючим органам. При цьому відповідальність за достовірність показників фінансової та податкової звітності покладається на керівництво і головного бухгалтера підприємства.

Станом на кінець 2025 року ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» оцінювало суму умовних податкових зобов'язань, пов'язаних із ПДВ та можливими фінансовими санкціями, на рівні близько 5 млрд грн. Порівняно з попереднім роком спостерігається зростання потенційних податкових ризиків, що обумовлено як наявністю судових спорів із податковими органами, так і складністю податкового адміністрування в умовах нестабільного економічного середовища. Для мінімізації податкових ризиків підприємство здійснює системний моніторинг змін податкового законодавства, удосконалює внутрішні процедури контролю та підтримує комунікацію з контролюючими органами щодо практичного застосування окремих норм податкового законодавства. При цьому автоматизація бухгалтерського та податкового обліку дозволяє оперативно формувати податкову звітність, контролювати своєчасність реєстрації податкових накладних у ЄРПН та здійснювати моніторинг стану розрахунків із бюджетом за ПДВ.

Отже, облікова політика ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» у частині адміністрування податку на додану вартість сформована з урахуванням вимог міжнародних стандартів фінансової звітності, положень Податкового кодексу України та особливостей функціонування великого металургійного підприємства. В умовах масштабної виробничої діяльності та значної частки експортних операцій ефективна організація обліку ПДВ виступає важливим елементом фінансової стабільності підприємства, оскільки забезпечує своєчасність податкових розрахунків, мінімізацію податкових ризиків, підвищення прозорості податкового адміністрування та ефективність внутрішнього контролю.

2.3 Документальне забезпечення та облік податку на додану вартість

Для цілей оподаткування ПДВ на підприємстві забезпечується безперервний облік господарських операцій, пов'язаних із визначенням об'єктів оподаткування, податкових зобов'язань і податкового кредиту. Підставою для відображення таких операцій є первинні документи, реєстри бухгалтерського обліку, фінансова звітність, банківські документи та інші носії інформації, ведення яких передбачене чинним законодавством України. Відповідно до статті 44 Податкового кодексу України[18] платники податків зобов'язані вести облік доходів, витрат та інших показників, пов'язаних із визначенням об'єктів оподаткування, саме на підставі первинних документів [18].

Первинні документи відіграють ключову роль у формуванні податкового обліку ПДВ, оскільки саме вони підтверджують факт здійснення господарської операції та є підставою для виникнення податкових зобов'язань або права на податковий кредит. На підприємстві для обліку операцій з ПДВ використовуються видаткові накладні, товарно-транспортні накладні, акти приймання-передачі виконаних робіт і послуг, банківські виписки, бухгалтерські довідки, митні декларації та інші документи, що підтверджують рух активів, виконання робіт або надання послуг.

З метою узагальнення основних документів, які використовуються для обліку ПДВ на підприємстві, доцільно подати їх характеристику у таблиці 2.6.

Важливе місце у системі документального забезпечення обліку ПДВ займає податкова накладна. Відповідно до пункту 201.1 Податкового кодексу України[18] на дату виникнення податкових зобов'язань платник податку зобов'язаний скласти податкову накладну в електронній формі та зареєструвати її в Єдиному реєстрі податкових накладних(ЄРПН) у встановлені законодавством строки.

Податкова накладна є основним податковим документом, що підтверджує суму ПДВ у складі вартості поставлених товарів, робіт або послуг та надає покупцю право на формування податкового кредиту.

Таблиця 2.6 – Первинні документи, що використовуються для обліку ПДВ на АМКР

Первинний документ	Призначення в обліку ПДВ
Видаткова накладна	Підтверджує факт постачання товарів та виникнення податкових зобов'язань
Товарно-транспортна накладна	Підтверджує перевезення та передачу товарно-матеріальних цінностей
Акт виконаних робіт (послуг)	Є підставою для визнання доходу та нарахування ПДВ
Банківська виписка	Підтверджує факт оплати та визначення дати першої події
Податкова накладна	Використовується для формування податкових зобов'язань і податкового кредиту
Розрахунок коригування	Застосовується для зміни податкових зобов'язань або податкового кредиту
Митна декларація	Підтверджує сплату ПДВ при імпорті товарів
Бухгалтерська довідка	Використовується для відображення окремих коригувань та уточнень

Джерело: сформовано автором на основі внутрішніх документів підприємства та нормативних джерел [41]

На АМКР складання та реєстрація податкових накладних здійснюється структурними підрозділами податкового обліку та звітності із використанням спеціалізованого програмного забезпечення «SAP». Автоматизація процесів податкового адміністрування забезпечує оперативність реєстрації податкових накладних, контроль за правильністю їх оформлення та своєчасністю подання звітності до контролюючих органів. Разом із цим використання електронного документообігу сприяє мінімізації ризиків виникнення помилок та підвищує ефективність внутрішнього контролю розрахунків з бюджетом за ПДВ.

У разі здійснення коригування сум компенсації вартості товарів чи послуг або виправлення помилок у податкових накладних на підприємстві складаються розрахунки коригування до податкових накладних відповідно до вимог статті 192 Податкового кодексу України[18]. Розрахунок коригування є підставою для зміни податкових зобов'язань постачальника та ПК покупця. Застосування такого механізму забезпечує достовірність податкового обліку та відповідність даних бухгалтерського і податкового обліку фактичним умовам здійснення господарських операцій.

Облік розрахунків за ПДВ на підприємстві ведеться із використанням рахунку 64 «Розрахунки за податками й платежами»[23] відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій (див. рис. 2.2).

Рисунок 2.2 - Характеристика рахунків з обліку ПДВ АМКР

Система обліку податку на додану вартість на підприємстві характеризується значною кількістю господарських операцій, необхідністю своєчасної реєстрації податкових накладних у ЄРПН та постійним контролем за формуванням податкового кредиту і податкових зобов'язань.

Для підвищення аналітичності дослідження доцільно розглянути особливості застосування окремих субрахунків, які використовуються ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» при веденні бухгалтерського обліку податку на додану вартість (див. табл. 2.7).

Таблиця 2.7 – Субрахунки обліку податку на додану вартість, що використовуються на АМКР

Субрахунок	Характеристика
6411	Податок на додану вартість
64300	ПЗ з ПДВ з отриманих авансів
64301	ПЗ з ПДВ щодо доходів майбутніх періодів
6431	ПЗ з ПДВ, строк сплати яких не настав
6432	ПЗ, що підлягають коригуванню
64410	ПК з ПДВ за виданими авансами щодо необоротних активів
64411	ПК з ПДВ за виданими авансами за готову продукцію
64412	ПК з ПДВ за витратами майбутніх періодів
6442	ПК з ПДВ за неодержаними податковими накладними
6443	ПК при комісійному продажу
6444	Податковий кредит при імпорті сировини та матеріалів
6445	Відкладений податковий кредит з ПДВ

Джерело: складено автором за даними АМКР [41]

Використання деталізованої системи аналітичних субрахунків дозволяє підприємству забезпечити належний контроль за формуванням податкового кредиту та податкових зобов'язань в умовах значних обсягів виробництва та реалізації металопродукції.

На ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» податкові зобов'язання з ПДВ виникають за правилом «першої події», відповідно до вимог статті 187 Податкового кодексу України [18]. У разі отримання попередньої оплати за металопродукцію підприємство відображає суму ПДВ за кредитом субрахунку 6411 «Податок на додану вартість» у кореспонденції з дебетом субрахунку 64300 «Податкові зобов'язання з ПДВ з авансів одержаних». Після фактичного

відвантаження продукції здійснюється коригування раніше нарахованих податкових зобов'язань.

Якщо першою подією є відвантаження готової продукції, зокрема арматури, катанки або чавуну, а кошти від покупця ще не надійшли, податкове зобов'язання з ПДВ визнається одночасно з відображенням доходу від реалізації. У такому випадку сума ПДВ обліковується за кредитом субрахунку 6411 «Податок на додану вартість» у кореспонденції з рахунками доходів від реалізації продукції.

Для узагальнення інформації щодо бухгалтерського обліку ПДВ при реалізації металопродукції доцільно представити основні господарські операції у вигляді таблиці.

Таблиця 2.8 – Облік податкових зобов'язань з ПДВ при реалізації металопродукції ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» [41]

Зміст господарської операції	Дебет	Кредит
Отримано попередню оплату від покупця за арматурний прокат	311 «Поточні рахунки у національній валюті»	681
Нараховано податкові зобов'язання з ПДВ з отриманого авансу	64300 «Податкові зобов'язання з ПДВ з авансів одержаних»	6411 «Податок на додану вартість»
Відвантажено катанку покупцю	361 «Розр. з покуп. та замов.»	701 «Дохід від реалізації ГП»
Відображено податкове зобов'язання з ПДВ при реалізації продукції	701 «Дохід від реалізації ГП»	6411 «Податок на додану вартість»
Проведено залік авансу покупця	681 «Розр. за авансами одерж.»	361 «Розр. з покуп. та замов.»

Джерело: складено автором за даними АМКР [41]

Особливого значення для ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» набувають операції, пов'язані з формуванням податкового кредиту при придбанні сировини, запасних частин, вогнетривких матеріалів, енергоресурсів та обладнання, які використовуються у металургійному виробництві. Право на

податковий кредит виникає за наявності належним чином зареєстрованої податкової накладної відповідно до статті 198 ПКУ.

У випадку, коли податкова накладна від постачальника на дату оприбуткування матеріалів ще не зареєстрована в ЄРПН, сума ПДВ обліковується на субрахунку 6442 «ПДВ з недержаних податкових накладних». Після реєстрації податкової накладної сума податку включається до складу ПК підприємства.

Значна частина придбаних матеріальних ресурсів використовується у виробництві продукції, яка реалізується як на внутрішньому ринку України, так і за експортними контрактами із застосуванням нульової ставки ПДВ. Разом із цим на підприємстві можуть здійснюватися окремі операції, що звільняються від оподаткування відповідно до статті 197 ПКУ або не є об'єктом оподаткування згідно зі статтею 196 ПКУ[18]. У таких випадках виникає необхідність нарахування компенсуючих податкових зобов'язань відповідно до пункту 198.5 та статті 199 ПКУ.

Наприклад, у разі використання придбаних із ПДВ запасних частин або допоміжних матеріалів в операціях, що звільняються від оподаткування, підприємство складає зведену податкову накладну та нараховує податкові зобов'язання. Такі суми відображаються за дебетом субрахунку 6432 «Податкові зобов'язання, що підлягають коригуванню» і кредитом субрахунку 6411 «Податок на додану вартість».

Субрахунок 64301 «Податкові зобов'язання з ПДВ щодо доходів майбутніх періодів» використовується у випадках отримання попередньої оплати за продукцію, відвантаження якої здійснюватиметься протягом декількох звітних періодів.

Наприклад, при укладенні довгострокових контрактів на постачання металопрокату або чавуну підприємство може отримувати авансові платежі від замовників ще до фактичного виготовлення продукції. У такому випадку нараховані податкові зобов'язання з ПДВ обліковуються окремо до моменту визнання доходу від реалізації.

Таблиця 2.9 – Облік ПДВ щодо доходів майбутніх періодів

Зміст господарської операції	Дебет	Кредит
Отримано аванс за довгостроковим контрактом на постачання сортового прокату	311 «Потоц. рах. в нац. валюті»	69 «ДМП»
Нараховано податкові зобов'язання з ПДВ	64301 «Податкові зобов'язання з ПДВ щодо доходів майбутніх періодів»	6411 «Податок на додану вартість»
Визнано дохід після фактичного відвантаження продукції	69 «ДМП»	701 «Дохід від реалізації ГП»

Джерело: складено автором за даними АМКР [41]

Субрахунок 64410 «ПК з ПДВ за виданими авансами щодо необоротних активів» застосовується при перерахуванні авансів постачальникам обладнання, виробничих агрегатів або об'єктів капітального будівництва. Для металургійного підприємства такі операції є типовими у зв'язку з необхідністю модернізації доменних печей, прокатних станів та енергетичного обладнання.

Таблиця 2.10 – Облік ПДВ за авансами, виданими для придбання необоротних активів

Зміст господарської операції	Дебет	Кредит
Перераховано аванс постачальнику за модернізацію прокатного стану	371 «Розрахунки за виданими авансами»	311 «Потоц. рах. в нац. валюті»
Відображено суму податкового кредиту з ПДВ	64410 «ПК з ПДВ за виданими авансами щодо необоротних активів»	6442 «Податковий кредит з ПДВ за неодержаними податковими накладними»
Отримано та зареєстровано податкову накладну в ЄРПН	6411 «Податок на додану вартість»	6442 «Податковий кредит з ПДВ за неодержаними податковими накладними»

Джерело: складено автором за даними АМКР [41]

Субрахунок 64411 «Податковий кредит з ПДВ за виданими авансами за готову продукцію» використовується у випадках здійснення передоплати за металопродукцію або сировину, яка надалі використовується у виробничому процесі. Наприклад, підприємство може перераховувати аванси за постачання феросплавів, металобрухту чи вапняку. При цьому сума ПДВ за авансом

формується окремо до моменту фактичного отримання матеріальних ресурсів та реєстрації податкової накладної постачальником.

Субрахунок 64412 застосовується ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» у випадках:

- передплати спеціалізованого програмного забезпечення для автоматизації виробництва,
- страхування обладнання або оплати довгострокових сервісних контрактів.

Таблиця 2.11 – Облік ПДВ за витратами майбутніх періодів

Зміст господарської операції	Дебет	Кредит
Перераховано оплату за річне сервісне обслуговування виробничого обладнання	39 «ВМП»	631 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»
Відображено суму ПДВ за витратами майбутніх періодів	64412 «Податковий кредит з ПДВ за витратами майбутніх періодів»	631 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»
Отримано зареєстровану податкову накладну	6411 «Податок на додану вартість»	64412 «Податковий кредит з ПДВ за витратами майбутніх періодів»

Джерело: складено автором за даними АМКР [41]

Для підприємства металургійної галузі важливе значення має також облік ПДВ при експорті продукції. Реалізація чавуну, залізородного концентрату, арматури та іншої металопродукції на зовнішніх ринках оподатковується за нульовою ставкою відповідно до статті 195 ПКУ. Це дозволяє ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» формувати значні суми бюджетного відшкодування ПДВ. Окремої уваги заслуговує субрахунок 6443 «Податковий кредит при комісійному продажу», який використовується у випадках реалізації металопродукції через посередників або торговельні компанії групи. У такій ситуації податковий кредит та податкові зобов'язання формуються з урахуванням особливостей договорів комісії відповідно до статті 189 ПКУ.

Субрахунок 6444 «Податковий кредит при імпорті сировини та матеріалів» має важливе значення для ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»,

оскільки підприємство здійснює імпорт окремих видів обладнання, вогнетривких матеріалів, легуючих компонентів та технологічної сировини.

Таблиця 2.12 – Облік податкового кредиту при імпорті сировини

Зміст господарської операції	Дебет	Кредит
Відображено митну вартість імпортованих вогнетривких матеріалів	201 «Сировина й матеріали»	632 «Розрахунки з іноземними постачальниками»
Сплачено імпортний ПДВ при митному оформленні	6444 «Податковий кредит при імпорті сировини та матеріалів»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»
Включено суму імпортного ПДВ до складу податкового кредиту	6411 «Податок на додану вартість»	6444 «Податковий кредит при імпорті сировини та матеріалів»

Джерело: складено автором за даними АМКР [41]

Право на податковий кредит у такому випадку виникає на підставі митної декларації після сплати імпортного ПДВ.

Субрахунок 6445 «Відкладений податковий кредит з ПДВ» використовується у випадках, коли підприємство тимчасово не має права включити суму ПДВ до складу податкового кредиту через відсутність зареєстрованої податкової накладної або наявність спірних питань щодо підтвердження господарської операції. Після усунення відповідних обмежень сума ПДВ переноситься до складу податкового кредиту підприємства.

Відповідно до облікової політики підприємства суми ПДВ до відшкодування визнаються за фактичною вартістю сплачених коштів. При цьому на кінець кожного звітного періоду здійснюється аналіз ризику неповернення сум бюджетного відшкодування та оцінка можливих умовних податкових зобов'язань. Такий підхід пов'язаний із наявністю податкових спорів з контролюючими органами та значними сумами потенційних фінансових ризиків.

Слід зазначити, що в умовах воєнного стану та зміни логістичних маршрутів експорту металопродукції система адміністрування ПДВ на підприємстві зазнала додаткового навантаження. Часткове переорієнтування реалізації продукції на внутрішній ринок, використання альтернативних транспортних коридорів та поступове відновлення експорту через чорноморські

порти вплинули на структуру податкових зобов'язань і податкового кредиту підприємства. Для здійснення розрахунків з бюджетом ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» використовує систему електронного адміністрування ПДВ відповідно до статті 200¹ ПКУ. Облік руху коштів на електронному рахунку здійснюється на субрахунку 315 «Спеціальні рахунки в національній валюті». Поповнення ПДВ-рахунку, сплата узгоджених податкових зобов'язань та повернення надміру сплачених сум відображаються у бухгалтерському обліку відповідними кореспонденціями рахунків.

Узагальнюючи викладене, слід підкреслити, що система бухгалтерського обліку ПДВ на ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» характеризується високим рівнем деталізації аналітичного обліку, значними обсягами електронного документообігу та постійним контролем за правильністю формування податкового кредиту і податкових зобов'язань. При цьому специфіка металургійного виробництва, експортна орієнтація підприємства та наявність операцій із різним режимом оподаткування обумовлюють необхідність застосування складних механізмів податкового адміністрування та ризик-орієнтованого податкового контролю.

2.4 Порядок складання звітності з ПДВ на ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»

Формування податкової звітності ПДВ на ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» є складовою єдиної системи податкового адміністрування підприємства та здійснюється відповідно до вимог Податкового кодексу України[18] (розділ V), а також наказу Міністерства фінансів України № 21 від 28.01.2016 р. (зі змінами).

Методологічною основою складання декларації є використання даних бухгалтерського обліку, інтегрованих у корпоративну, що забезпечує

автоматизацію формування податкових показників, мінімізацію помилок та узгодженість із даними Єдиного реєстру податкових накладних (ЄРПН).

Нижче подано узагальнену блок-схему процесу формування декларації (див.рис.2.3).

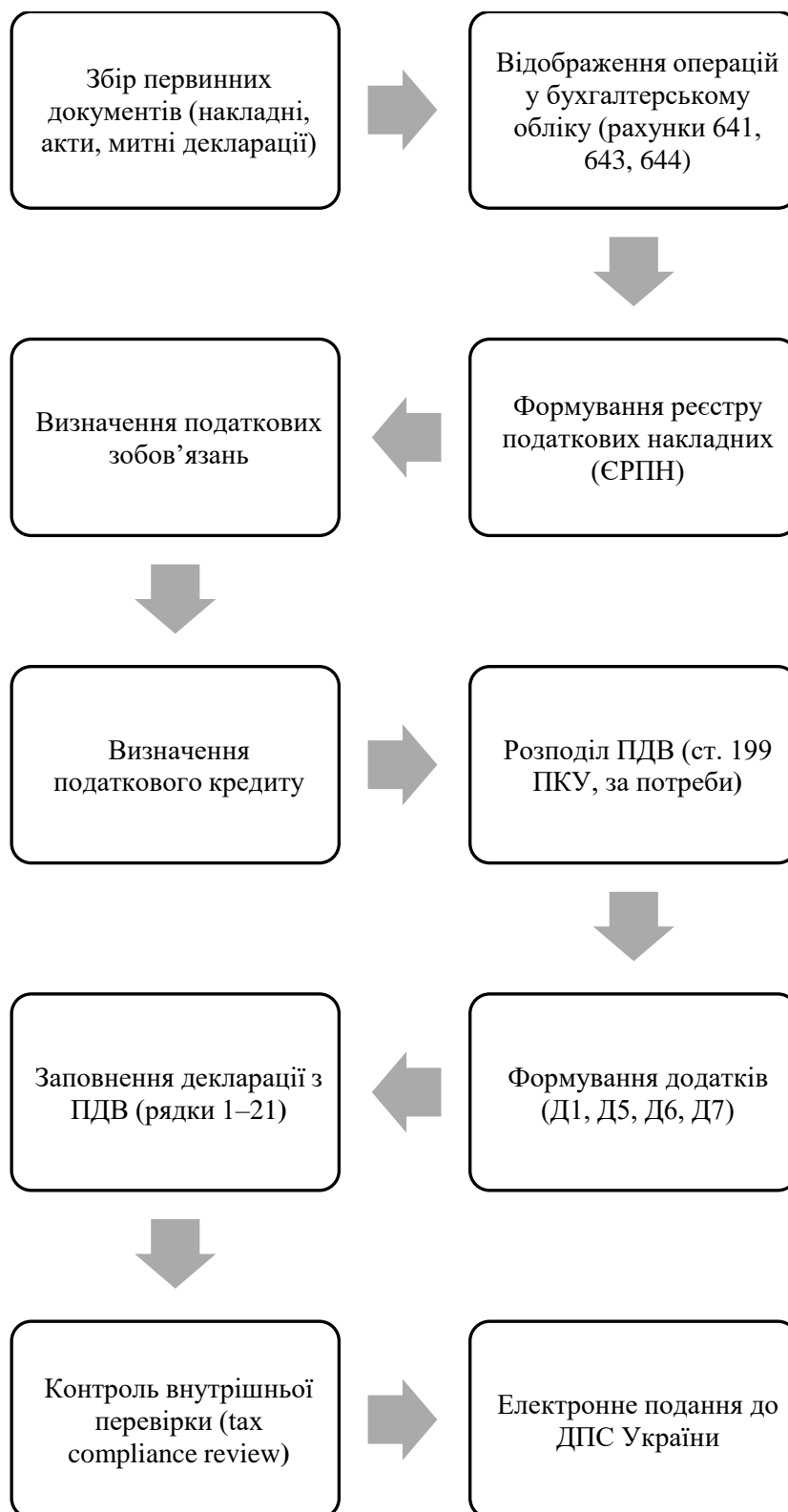

Рисунок 2.3- Алгоритм формування декларації з ПДВ на ПАТ «АМКР»

Відповідно до статті 203 Податкового кодексу України[18], податкова декларація з ПДВ подається платником податку за звітний період, що дорівнює одному календарному місяцю. Декларація формується на основі узагальнених даних реєстру податкових накладних та бухгалтерських рахунків обліку ПДВ (641, 643, 644).

На ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» процес формування декларації передбачає такі ключові етапи:

- 1) накопичення первинних даних про податкові зобов'язання та податковий кредит;
- 2) звірку даних бухгалтерського обліку з Єдиним реєстром податкових накладних (ЄРПН);
- 3) формування розрахункових показників декларації;
- 4) перевірку відповідності між аналітичним і синтетичним обліком ПДВ;
- 5) електронне подання декларації через систему електронного адміністрування ПДВ.

Таблиця 2.15 – Взаємозв'язок рахунків бухгалтерського обліку та рядків декларації з ПДВ на ПАТ «АМКР»

Рахунок	Призначення	Відображення у декларації
6411	Податок на додану вартість	Рядок 1.1, 2.1, 4, 9, 17
64300	ПДВ з отриманих авансів	Рядок 1.1 (авансові операції), дод. Д5
64301	ПДВ щодо доходів майбутніх періодів	Рядок 1.1 / 2.1 (періодизація зобов'язань)
6431	ПДВ, строк сплати якого не настав	Рядок 9 (тимчасові зобов'язання)
6432	Податкові зобов'язання, що підлягають коригуванню	Рядок 4, 7 (ст. 198, 199 ПКУ), Д7
64410	Податковий кредит за авансами на необоротні активи	Рядок 10.1, Д1
64411	Податковий кредит за авансами на продукцію	Рядок 10.1
64412	Податковий кредит за витратами майбутніх періодів	Рядок 10.1, 13
6442	Податковий кредит за неотриманими ПН	Рядок 10.1 (до реєстрації ПН)
6443	Податковий кредит при комісійних операціях	Рядок 10.1 / 14
6444	Податковий кредит при імпорті	Рядок 11.1
6445	Відкладений податковий кредит	Рядок 17 (перенесення періодів)

Окрему увагу підприємство приділяє контролю правильності формування податкового кредиту, оскільки значні обсяги імпортних операцій та операцій з довгостроковим виробничим циклом створюють ризики тимчасових розривів між виникненням права на кредит та реєстрацією податкових накладних.

На підприємстві застосовується система аналітичного узгодження бухгалтерських рахунків з формою декларації з ПДВ, що дозволяє забезпечити контроль правильності формування податкових показників.

Податкова декларація з ПДВ складається з основної частини та обов'язкових додатків (Д1–Д7), перелік яких залежить від характеру господарських операцій підприємства.

На ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» застосовується розширена модель заповнення декларації, що охоплює такі елементи:

1. Податкові зобов'язання

Відображаються у розділі I декларації АМКР, зокрема:

- реалізація продукції в Україні (арматура, прокат) – 2 450 000 тис. грн (без ПДВ)

- експорт продукції (ставка 0%) – 3 800 000 тис. грн

- придбання сировини та матеріалів (з ПДВ) – 1 920 000 тис. грн (у т.ч. ПДВ 320 000 тис. грн)

- імпорт залізної руди – 2 500 000 тис. грн (ПДВ 500 000 тис. грн)

Ключові рядки:

1) рядок 1.1 (внутрішні постачання)

база оподаткування: 2 450 000

ПДВ (20%): 490 000 тис. грн

2) рядок 2.1 (експорт 0%)

база: 3 800 000

ПДВ: 0 грн

3) рядок 4 (умовні зобов'язання)

часткове невиробниче використання (умовно 0,5%)

база: 500 000

ПДВ: 100 000 тис. грн.

Підсумок податкових зобов'язань

Показник	Сума, тис. грн
Рядок 1.1	490 000
Рядок 2.1	0
Рядок 4	100 000
Разом (рядок 9)	590 000

2. Податковий кредит. Формується у розділі II декларації на підставі:

- зареєстрованих податкових накладних;
- митних декларацій (імпорт сировини);
- документів, що підтверджують право на податковий кредит.

Основні рядки:

1) рядок 10.1 (внутрішні придбання)

ПДВ: 320 000 тис. грн

2) рядок 11.1 (імпорт)

ПДВ: 500 000 тис. грн

Підсумок податкового кредиту

Показник	Сума, тис. грн
Рядок 10.1	320 000
Рядок 11.1	500 000
Разом (рядок 17)	820 000

Відображення у декларації

- рядок 19 → від'ємне значення: 230000,0 грн
- рядок 20.2 → заявлено до бюджетного відшкодування (за наявності права)

або рядок 21 → перенесення у податковий кредит наступного періоду

На підприємстві систематично використовуються:

Д1 – розшифрування податкового кредиту;

Д5 – розшифрування податкових зобов'язань;

Д7 – розподіл податкового кредиту (у разі часткового використання в неоподатковуваних операціях).

Відповідно до статті 203 ПКУ, ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» подає декларацію з ПДВ:

- щомісяця;
- не пізніше 20 числа місяця, що настає за звітним періодом;
- в електронній формі із застосуванням електронного цифрового підпису.

Сплата податкових зобов'язань здійснюється протягом 10 к.д.в після граничного строку подання декларації.

Особливістю облікової політики АМКР є інтеграція податкового обліку з управлінською системою SAP, що дозволяє здійснювати оперативний контроль податкових ризиків у режимі реального часу. З метою забезпечення достовірності податкової звітності на підприємстві впроваджено систему внутрішнього контролю, яка включає:

- щоденну звірку даних ЄРПН із бухгалтерськими рахунками 641 та 644;
- контроль розбіжностей між податковим кредитом і зареєстрованими накладними;
- моніторинг умовних податкових зобов'язань за операціями, що підпадають під ст. 198 та 199 ПКУ;
- періодичний аудит податкових ризиків.

Таким чином, порядок складання податкової звітності з ПДВ на ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» є формалізованим, багаторівневим та автоматизованим процесом, який базується на інтеграції бухгалтерського та податкового обліку. У сучасних умовах господарювання така система є критично важливою складовою фінансової стійкості підприємства, оскільки забезпечує своєчасність податкової звітності, прозорість розрахунків з бюджетом та контроль податкових ризиків.

2.5 Проблеми формування податкового кредиту та відшкодування ПДВ на ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»

Формування податкового кредиту та процес бюджетного відшкодування ПДВ є одним із найбільш складних елементів податкового обліку на промислових підприємствах великого масштабу, зокрема на ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг». Це зумовлено значними обсягами господарських операцій, розгалуженою структурою постачальників, наявністю імпортних операцій, а також специфікою виробничого циклу металургійного підприємства, де формується значна частка «вхідного» ПДВ.

Відповідно до положень Податкового кодексу України (зокрема ст. 198, 200 ПКУ), право на податковий кредит виникає у платника податку за умови наявності належним чином складеної та зареєстрованої в ЄРПН податкової накладної, а також фактичного здійснення господарської операції, пов'язаної з придбанням товарів, продукції, робіт або послуг для використання в оподатковуваних операціях у межах господарської діяльності.

На ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» процес формування податкового кредиту ускладнюється низкою об'єктивних факторів (див.табл.2.16). Насамперед, це значна частка авансових розрахунків із постачальниками, що зумовлює використання окремих субрахунків обліку ПДВ (зокрема 6441, 64410, 64411), а також часові розриви між першою подією (оплата або отримання активів) та фактом реєстрації податкової накладної в ЄРПН.

Додатковою проблемою є наявність імпортних операцій та операцій із значною часткою митного ПДВ, що потребує відображення податкового кредиту за субрахунком 6444 «Податковий кредит при імпорті сировини та матеріалів». У таких випадках момент виникнення права на ПК залежить від оформлення митної декларації, що також створює часові розриви в обліку.

Важливою обліковою проблемою є також ризик непідтвердженого податкового кредиту у випадках несвоєчасної реєстрації податкових накладних постачальниками. У таких ситуаціях підприємство змушене відображати суму

ПДВ на субрахунку 6442 «Податковий кредит за недержаними податковими накладними» до моменту її підтвердження. Це впливає на показники податкової декларації та може призводити до тимчасового завищення або зниження податкових зобов'язань. Окрему групу проблем становлять операції, що підлягають розподілу податкового кредиту відповідно до ст. 199 ПКУ.

Таблиця 2.16 – Проблемні питання формування податкового кредиту та їх наслідки для ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»

Джерело проблеми	Наслідки для підприємства	Відображення в бухгалтерському обліку (рахунки)
Несвоєчасна реєстрація податкових накладних постачальниками	Тимчасове віднесення сум ПДВ до невідтвердженого податкового кредиту, викривлення структури податкового кредиту	Дт 6442 «Податковий кредит за недержаними ПН» – Кт 631, 685
Підтвердження податкової накладної в ЄРПН	Формування податкового кредиту та зменшення зобов'язань з ПДВ	Дт 6411 «Податок на додану вартість» – Кт 6442
Авансові платежі постачальникам за металопродукцію або сировину	Виникнення тимчасового податкового кредиту до моменту отримання продукції	Дт 64410 / 64411 – Кт 6442 або 631
Отримання продукції (агломерат, чавун, сталь, прокат) за передоплатою	Зарахування ПДВ до податкового кредиту та закриття авансових розрахунків	Дт 20, 23, 26, 28 – Кт 631; Дт 6411 – Кт 64410 / 64411
Імпорт сировини (залізорудна сировина, коксівне вугілля)	Формування податкового кредиту на підставі митної декларації	Дт 6444 «ПДВ при імпорті» – Кт 6411 (митниця)
Використання ресурсів одночасно в оподатковуваних та умовно неоподатковуваних операціях	Необхідність розподілу податкового кредиту, формування податкових зобов'язань	Дт 6432 – Кт 6411; Дт 23, 91–94 – Кт 6432
Формування від'ємного значення ПДВ (експорт продукції: арматура, катанка, прокат)	Виникнення права на бюджетне відшкодування, вплив на ліквідність	Дт 6411 – Кт 6431 / відображення у декларації
Затримка бюджетного відшкодування ПДВ	Дефіцит обігових коштів та збільшення дебіторської заборгованості бюджету	Дт 374 «Розрахунки за податками» – Кт 6411 (аналітика)
Ризик податкових перевірок і донарахувань	Формування умовних податкових зобов'язань і штрафних санкцій	Дт 949 «Інші витрати операційної діяльності» – Кт 6411
Коригування податкового кредиту за ст. 199 ПКУ (часткове використання в неоподатковуваних операціях)	Зменшення податкового кредиту, збільшення витрат виробництва	Дт 6432 – Кт 6411; Дт 23, 91–94 – Кт 6432

На ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» частина придбаних матеріальних ресурсів та послуг використовується як в оподатковуваних, так і в умовно неоподатковуваних операціях, що потребує застосування коефіцієнта частки використання. Це ускладнює аналітичний облік та підвищує ризик виникнення помилок при розрахунках зведених податкових накладних.

Проблемним аспектом також є значні обсяги бюджетного відшкодування ПДВ. Через експортну орієнтацію підприємства формується систематичне від'ємне значення податку, що підлягає відшкодуванню з бюджету. Водночас процес його отримання є тривалим та залежить від результатів камеральних і документальних перевірок контролюючих органів, що створює ризики затримок у відшкодуванні та впливає на ліквідність підприємства.

З урахуванням положень ст. 200 ПКУ, право на бюджетне відшкодування виникає за умови фактичної сплати податку постачальникам та підтвердження від'ємного значення узгодженими податковими зобов'язаннями. Однак на практиці на ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» спостерігається значний часовий лаг між формуванням від'ємного значення та його фактичним поверненням з бюджету.

Таким чином, система формування податкового кредиту та бюджетного відшкодування ПДВ на ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» характеризується високим рівнем складності та залежністю від зовнішніх регуляторних і адміністративних факторів. Це зумовлює необхідність постійного удосконалення внутрішніх облікових процедур, автоматизації податкового обліку, а також посилення внутрішнього контролю за правильністю формування податкового кредиту.

Узагальнено можна зазначити, що ефективність управління ПДВ на підприємстві безпосередньо впливає на його ліквідність, податкові ризики та фінансову стійкість, особливо в умовах експортно орієнтованої діяльності та нестабільного економічного середовища.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було розкрито теоретичні, організаційні та практичні аспекти обліку й оподаткування ПДВ на ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» в умовах сучасного податкового середовища та воєнного стану.

У першому розділі роботи досліджено економічну сутність податку на додану вартість, його місце у системі непрямого оподаткування та роль у формуванні доходів державного бюджету. Встановлено, що ПДВ є одним із ключових бюджетоутворюючих податків України, а ефективність його адміністрування безпосередньо впливає на фінансову стабільність суб'єктів господарювання. Аналіз наукових підходів до трактування сутності податкового кредиту, податкових зобов'язань та механізму бюджетного відшкодування ПДВ дозволив узагальнити існуючі підходи та визначити основні проблеми практичного застосування Податкового кодексу України.

У роботі встановлено, що специфіка обліку ПДВ на великих промислових підприємствах пов'язана із значними обсягами господарських операцій, складністю виробничого циклу, наявністю експортних операцій, значним рівнем податкового навантаження та необхідністю постійного контролю за правильністю формування податкового кредиту і податкових зобов'язань.

У другому розділі здійснено комплексний аналіз діяльності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» як одного з найбільших підприємств гірничо-металургійного комплексу України. Визначено, що підприємство функціонує в умовах значного впливу воєнних ризиків, логістичних обмежень, енергетичної нестабільності та змін зовнішньоекономічного середовища. Незважаючи на складні умови господарювання, підприємство продовжує підтримувати виробничу діяльність, забезпечувати внутрішній ринок металопродукцією та поступово відновлювати експортний потенціал.

Проведений аналіз ліквідності та структури фінансових зобов'язань показав погіршення показників платоспроможності підприємства у 2024–2025

роках. Зниження коефіцієнтів ліквідності свідчить про зростання ризику дефіциту оборотних коштів та посилення залежності від зовнішніх джерел фінансування. Водночас підтримка материнської компанії, залучення кредитних ресурсів міжнародних фінансових організацій та використання механізмів фінансового планування дозволили підприємству зберегти безперервність операційної діяльності.

Дослідження облікової політики ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» засвідчило, що ведення бухгалтерського та податкового обліку здійснюється відповідно до вимог міжнародних стандартів фінансової звітності, Податкового кодексу України та внутрішніх регламентів підприємства. Встановлено, що підприємство використовує системний підхід до організації обліку ПДВ, який передбачає автоматизацію процесів податкового адміністрування, контроль своєчасності реєстрації податкових накладних та моніторинг стану розрахунків із бюджетом.

У роботі детально досліджено порядок формування податкового кредиту та податкових зобов'язань з ПДВ на ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг». Визначено, що особливого значення для підприємства набувають операції, пов'язані з експортом металопродукції, імпортом сировини, отриманням авансових платежів та розподілом податкового кредиту відповідно до статей 198 та 199 Податкового кодексу України.

Встановлено, що основними проблемами у сфері обліку та адміністрування ПДВ на підприємстві є:

- затримки реєстрації податкових накладних у ЄРПН;
- ризики невизнання податкового кредиту;
- значні обсяги сум ПДВ до бюджетного відшкодування;
- складність підтвердження права на відшкодування ПДВ за експортними операціями;
- наявність судових спорів із податковими органами;
- ризики блокування податкових накладних;
- нестабільність податкового законодавства.

У процесі дослідження було встановлено, що станом на 31 грудня 2025 року підприємство оцінює суму умовних податкових зобов'язань, пов'язаних із ПДВ та можливими штрафними санкціями, на рівні близько 5 млрд грн, що свідчить про високий рівень податкових ризиків та необхідність удосконалення системи податкового контролю.

У роботі досліджено порядок складання декларації з ПДВ та встановлено, що ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» подає податкову звітність в електронній формі із використанням системи електронного адміністрування ПДВ. Визначено, що найбільш важливими для підприємства є рядки декларації, пов'язані з:

- експортом металопродукції за нульовою ставкою;
- формуванням податкового кредиту;
- бюджетним відшкодуванням ПДВ;
- коригуванням податкових зобов'язань;
- відображенням операцій з імпорту сировини та матеріалів.

Також встановлено, що підприємство активно використовує аналітичні субрахунки для деталізації операцій з ПДВ, зокрема субрахунки 64300, 64301, 64410, 64411, 64412, 6443, 6444 та 6445, що забезпечує підвищення аналітичності обліку та ефективність внутрішнього контролю за податковими розрахунками.

За результатами дослідження запропоновано напрями удосконалення системи обліку та адміністрування ПДВ на ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», серед яких:

- удосконалення внутрішнього податкового контролю;
- автоматизація моніторингу податкових ризиків;
- посилення аналітичного обліку сум ПДВ;
- оптимізація процесу документального підтвердження права на податковий кредит;
- удосконалення системи управління дебіторською заборгованістю;

— підвищення ефективності контролю за своєчасністю реєстрації податкових накладних;

— мінімізація ризиків блокування податкових накладних через удосконалення внутрішнього документообігу.

Отже, результати проведеного дослідження свідчать, що ефективна організація обліку та адміністрування податку на додану вартість має важливе значення для забезпечення фінансової стійкості, ліквідності та податкової безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг». В умовах воєнного стану, високого рівня податкових ризиків та нестабільності зовнішнього середовища удосконалення системи обліку ПДВ є необхідною умовою підвищення ефективності діяльності підприємства та забезпечення його конкурентоспроможності у довгостроковій перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атаманчук Н.І . Правове регулювання податку на додану вартість у державах Європейського союзу: можливості гармонізації для України. URL: <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2020.2.12> (дата звернення: 09.05.2026)
2. Білобровенко Т. В. Додана вартість як об'єкт оподаткування податком на додану вартість // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2018. – Вип. 20 (1). – С. 51-55
3. Bradul, A., Shepeliuk, V., Roeva, O. Digitization of Accounting Processes in the Formation of Reporting Indicators under IFRS. *Digital skills in a digital society: requirements and challenges: monograph in M.Denysenko, L. Khudoliy & S. Laptiev (Eds.)*. Scientific center of innovative research. Estonia. 2024. pp. 114-137. <https://doi.org/10.36690/DSDS114-137>
4. Державна податкова служба України. URL: <https://tax.gov.ua/> (дата звернення: 03.05.2026).
5. Директива Ради 2006/112/ЄС від 28 листопада 2006 року про спільну систему податку на додану вартість. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/284055_741356 (дата звернення: 03.05.2026).
6. IAS 1 Presentation of Financial Statements (Подання фінансової звітності). Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку.
7. IAS 37 Provisions, Contingent Liabilities and Contingent Assets (Забезпечення, умовні зобов'язання та активи). МСБО.
8. IFRS 9 Financial Instruments (Фінансові інструменти). Міжнародний стандарт фінансової звітності.
9. Економічна сутність податку на додану вартість як універсального акцизу. Бондаренко Н. М. / The 10th International scientific and practical conference “Dynamics of the development of world science” (June 10-12, 2020) Perfect Publishing, Vancouver, Canada. 2020. 848 p. URL:

[http://r.donnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1455/DYNAMICS-OF-THE-DEVELOPMENT-OF-WORLD-SCIENCE_10-](http://r.donnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1455/DYNAMICS-OF-THE-DEVELOPMENT-OF-WORLD-SCIENCE_10-12.06.20.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=252)

[12.06.20.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=252](http://r.donnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1455/DYNAMICS-OF-THE-DEVELOPMENT-OF-WORLD-SCIENCE_10-12.06.20.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=252) (дата звернення: 17.05.2026).

10. Експлейнер. Податок на додану вартість: особливості адміністрування і відшкодування. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/07/Eksplei--ner_PDV.pdf

11. Мариненко Н., Івашко Г. Особливості сплати ПДВ у країнах європейського союзу. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/161260578.pdf> .

12. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13#Text> (дата звернення: 05.11.2025).

13. Методичні рекомендації щодо трансформації звітності за МСФЗ. URL: <https://books.google.com.ua/...> (дата звернення: 13.10.2025).

14. Операції на електронному рахунку: відображаємо в бухобліку. URL: <https://gazeta.vobu.ua/archives/9350> (дата звернення: 03.06.2026).

15. Overview of the Federal Tax System in 2024. EveryCRSReport.com. URL: <https://www.everycrsreport.com/reports/R48313.html> (date of access: 15.11.2025).

16. Первинні документи для податкового обліку. Актив-Софт. URL: <http://aktiv.ua/ua/materials/articles/pervynni-dokumenty-dlia-podatkovoho-obliku> (дата звернення: 05.04.2026).

17. Порушено порядок складання декларації з ПДВ: чи передбачено відповідальність? URL: <https://cvp.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/print-507216.html>

18. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 15.04.2026).

19. Подолянчук О.А. ПОДАТОК НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ: СУТНІСТЬ ТА СТАН ПЕРВИННОГО ОБЛІКУ ЕКОНОМІКА. ФІНАНСИ.

МЕНЕДЖМЕНТ: актуальні питання науки і практики, 2017, №1, с. 82-101.

URL:<https://repository.vsau.org/getfile.php/13017.pdf>

20. Про систему електронного адміністрування ПДВ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1403872-15#Text>

21. Про затвердження форм та Порядку заповнення і подання податкової звітності з податку на додану вартість. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0159-16#Text>

22. Про базу оподаткування. Державна податкова служба України. Офіційний портал. URL: <https://kh.tax.gov.ua/media-ark/local-news/print-634005.html#:~:text=База%20оподаткування%20-%20це%20фізичний%20С%20вартісний,ПКУ%20для%20кожного%20податку%20окремо> (дата звернення: 27.05.2026).

23. План рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-14#Text> (дата звернення: 05.10.2025).

24. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: закон України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 05.05.2026).

25. Про захист персональних даних. URL: <https://kyiv.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/print-893299.html> (дата звернення: 27.05.2025).

26. Про затвердження форми податкової накладної та Порядку заповнення податкової накладної: Наказ МФУ №1307 від 31.12.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0137-16#Text> (дата звернення: 27.05.2026).

27. Про затвердження НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 27.09.2025).

28. Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах. URL: <https://dp.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/649723.html>

29. Роева О.С. Ефективне адміністрування податків як інструмент забезпечення сталого розвитку бізнесу та економіки України. Розвиток обліку, аудиту та оподаткування в умовах інноваційної трансформації соціально-

економічних систем: *Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції*, 5 грудня 2024 р. Кропивницький: ЦНТУ, 2024. с. 262-263.
<https://kntu.kr.ua/file/content/13539/zbirnyk-tez.pdf>

30. Решетов В.О., Шалімов В.В., Роева О.С. Принципи бюджетного процесу та фінансового регулювання в законодавстві ЄС. *Центральноукраїнський науковий вісник: економічні науки*. 2022. №8 (41). С. 190-198. URL:<http://economics.kntu.kr.ua/archive/41>

31. Семенко Т. М. Податок на додану вартість як економічна категорія [Електронний ресурс] // *Ефективна економіка*. – 2011. – № 4. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua> (дата звернення: 08.05.2026)

32. Світовий О. М. Економічна сутність та функції податку на додану вартість у зернопродуктовому підкомплексі України // *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету*. – 2014. – № 1 (25). – С. 213-216.

33. Сидоренко Р. В. Визначення сутності податку на додану вартість та перспективи його розвитку // *Економічні науки. Серія «Облік і фінанси»*. – 2014. – Вип. 11 (1). – Ч. 1. – С. 234-240.

34. Штрафи за податкові порушення в період воєнного стану: строки зберігання документів. URL: https://buh.ligazakon.net/analytics/222496_shtrafi-za-podatkov-porushennya-v-perod-vonnogo-stanu-stroki-zbergannya-dokumentv... (дата звернення: 04.06.2026).

35. Чи повинен платник ПДВ при отриманні послуг на митній території України від фізичної особи-нерезидента нараховувати податкові зобов'язання з ПДВ та скласти податкову накладну? URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentrvnovini/586096.html#:~:text=14.1.122%20п.,та%20зареєструвати%20її%20в%20ЄРПН>

36. Чи повинен платник ПДВ при отриманні послуг на митній території України від фізичної особи-нерезидента нараховувати податкові зобов'язання з ПДВ та скласти податкову накладну? URL: <https://tax.gov.ua/media->

[tsentr/novini/586096.html#:~:text=14.1.122%20п.,та%20зарєєструвати%20її%20в%20ЄРПН](https://tsentr.novini.com.ua/novini/586096.html#:~:text=14.1.122%20п.,та%20зарєєструвати%20її%20в%20ЄРПН)

37. Чорний список: коли списувати у витрати заблоковані вхідні пн. / Все про бухгалтерський облік. № 87, 2021 р. URL: <https://gazeta.vobu.ua/archives/12847>

38. Чирва А. А. Удосконалення облікової політики підприємства у частині обліку ПДВ // Accounting and Finance. – 2015. – № 4 (70). – С. 67-71

39. Що таке ПДВ та його ставки в європейських країнах? URL: <https://www.campiogroup.com/ukraine/blog/shho-take-pdv-ta-jogo-stavki-v-evropejskix-krainax/>

40. <https://tax.gov.ua/>

41. <https://ukraine.arcelormittal.com/corporate-responsibility/informatsiia-dlia-aktsioneriv-ta-steykkholderiv>

42. <https://finance.ua/>